

התנ"ך המבואר
תהלים

התנ"ך המבואר

על ידי

הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזולץ)

תהלים

התנ"ך המבואר

על ידי הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ)

תהלים

מהדורה ראשונה © 2017

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 91040

טל': 02-6330533 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

- © כל הזכויות על הפירוש שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים.
הספר רואה אור בשיתוף המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים ירושלים.
- © כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2017.
- © כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2017.
- אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 978-965-301-983-6 ISBN

MATANEL
FOUNDATION
GRANTED TO GIVE

הספר יצא לאור
בסיוע קרן MATANEL

ביצירת הביאור של כרך זה השתתפו:

הרב יוסף בן ארזה ושרה פרידלנד בן ארזה	עורכים ראשיים:
יהודית שבתא	עורכת המהדורה הראשונה:
הרב דניאל אליאב וצבי שפלט	ראליה וריכוז תמונות:
הרב מאיר הנגבי	מרכז המערכת:
גילה מאירסון וסימה אריה	הגהות:
חיה זיידבנד	עימוד:
רזיה ריצ'מן	איסוף תמונות ועיבודן:
אמונה ש"ץ	איורים:
הרב מאיר הנגבי, מיכל בריטמן, אליאב סטולמן ואליהו משגב	ייעוץ גרפי:

בהכנת הכתובים השתתפו:

הרב דוד פוקס
הרב חנן בניהו
הרב ינון חן
הרב כרמיאל כהן
אפרת גרוס

תוכן העניינים

הקדמה קצרה למהדורת 'התנ"ך המבואר'	ח	
טיבו של החיבור	י	
מבוא לתהלים	יג	
ליום ראשון	2	ספר ראשון
ליום שני	54	
	84	ספר שני
ליום שלישי	102	
ליום רביעי	148	ספר שלישי
ליום חמישי	188	ספר רביעי
ליום שישי	226	ספר חמישי
ליום השבת	264	
מקורות והערות	311	
מפתחות:		
נושאים בספר תהלים	322	
מזמורי תהלים - כותרות ואפיונים	324	
תהלים במעגל השנה והחיים	326	

הקדמה קצרה למהדורת 'התנ"ך המבואר'

יודעים המעיינים ואפילו הקורא הפשוט שיצירת פירוש חדש למקרא היא מעשה לא פשוט הזקוק לשפע ברכות שמים מעל ולמאמצים רבים מתחת. בכתיבת פירוש למקרא, כרוכים שני קשיים מהותיים. הקושי האחד נתון בעצם היומרה להתייחס לטקסט העליון ביותר והמקודש ביותר שבגדר הנמצא ולהיצמד אליו בצורה כלשהי. הקושי השני נובע מכך שכבר נכתבו למקרא במשך 3,000 שנה פירושים רבים מאוד, והפירושים הללו נוצרו על ידי אנשים גדולים מכל ההיסטוריה שלנו; ומי יכול להתיימר להצטרף אל חבורה קדושה זו, ואפילו רק להיאחז בשוליה!?

את מפתח הכניסה למעשה נכבד זה אפשר למצוא בדברים שאמר רש"י לנכדו הרשב"ם (שכתב גם הוא פירוש לתורה), שאילו היה בכוחו, היה כותב עוד פירוש לפי "הפשטות המתחדשים בכל יום".¹ בכל דור ובכל יום עשוי להיפתח אור חדש או זווית ראייה חדשה. אכן, לא רק פירושים וחיידושים מתחדשים בעולם, בכל דור מתעוררות שאלות חדשות בקרב לומדי התנ"ך, הן מתוך מה שמעסיק את הלומד באופן אישי הן מתוך עניינים האופייניים לתקופתו ולזמנו. כך אפשר לראות בדברי המפרשים הגדולים שנכתבו במשך הדורות, כי שאלות שעסק בהן האחד אינן מסוג השאלות שהטרידו את חברו. גם היום יש, תודה לא-ל, לומדים ומעיינים בתנ"ך ושאלות חדשות באמתחותיהם המצריכות תשומת לב, עיון והסבר חדשים. כל אלה מאירים את דברי תורת הנצח במגוון הסתכלויות המולידות "פשטות המתחדשים בכל יום".

הביאור שלפנינו מבקש לפרש את המקרא במישור הפשט. לכאורה זהו המישור הפשוט ביותר, אך לאמתו של דבר הוא הקשה ביותר. הפירושים על דרך הרמז, הדרש או הסוד פתוחים יותר. המפרשים בדרכים אלו הם בני חורין לקשר בין הפסוקים שלפניהם לבין דברים אחרים המצויים במרחבי הרמז, הדרש או הסוד, והם כבולים פחות למלות המקרא ולמושגיו. לעומת

1. פירוש הרשב"ם בראשית לז,ב.

זאת, בהגדרתו של הפשט ובדרכי יישומו התחבטו רבים. שכן פירוש פשוטו של מקרא צריך להיות אחוז באופן הדוק במשמעות המילולית והדקדוקית של המלים ולא להניח ידו גם מהקשרן התחבירי והענייני. אכן, בעיית היחס שבין 'פשוטו' ל'משמעו', אין לה פתרון מלא.² קושי עקרוני יותר הוא שבכתיבתו של פירוש על דרך הפשט מנסה המבאר לעמוד על דעתו של המחבר; אולם ספרי המקרא, שאינם מבטאים את דעתו של האדם שכתבם, אלא את התודעה האלוקית העומדת מאחוריהם – אי אפשר למצות את פשרם באותו אופן.

לביאור זה הוצמדו מראי מקומות המפנים למפרשים רבים, אולם אין הוא לקט מן המפרשים הללו. הוא לא נוצר בדרך זו, ואינו מתכוון להיות לקט או מבחר פירושים שנכתבו במשך הדורות. מראי המקומות מובאים כאן כדי להראות שיש לביאור ביסוס במקורות אחרים, או על כל פנים 'חברה'. אכן, אין תכליתו של הביאור הזה להציג חידושים מהפכניים; אדרבא, עיקר עניינו הוא לשמש ביאור שקוף. מגמתו היא להיות כה בלתי מורגש, עד שהקורא-הלומד לא יבחין בקיומה של מחיצה בינו לבין הכתובים. מעשה ההנגשה הזה מבקש לאפשר לתורה לדבר בעצמה, לנביאים לנבא את נבואתם ולחכמים ללמד את חכמתם. כדי שלא להפריע לקולם של הפסוקים להישמע, מנוסח הביאור בקיצור, כך שלא יהיה בגדר שריון מכביד ומסתיר אלא מעטה קל שאיננו ניכר.

במעמד הר סיני שמעו כל ישראל קול גדול וְלֹא יָסָף,³ וחכמים ביארו כי קול גדול זה לא פסק.⁴ תקוותי שמפעל זה יעזור לאנשים לשמוע את הקול המידיבר מן התורה ומן הנביאים גם בעולם העוסק והרעשני שלנו.

הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

2. ראו למשל הקדמתו של רבי אברהם אבן עזרא לפירושו.

3. דברים ה'ח.

4. אונקלוס; סנהדרין יז ע"א.

טיבו של החיבור

ביאור התנ"ך שלפנינו בא להקל על הקורא במקרא בן זמננו, לגשר על פערי השפה, תפיסת העולם והתרבות שבינו לבין עולם התנ"ך, להבהיר במידת האפשר עמימויות, ולענות על תמיהות וקשיים, מודעים וסמויים, בהבנתה. לחיבור שני חלקים המשלימים זה את זה אך אינם זוקקים זה את זה: **ביאור** צמוד המשולב במלות המקרא, ו**הרחבות פרשניות וראליות** נפרדות בתחתיתו.

בביאור מתפרשים לשון הכתוב והקשרי המשפטים ברובד הפשוט ביותר, מתוך חתירה לקיצור ולהקלה על שטף הקריאה במקרא. כיוון שכך אין הפירוש צמוד לשיטה פרשנית אחת או לפירושים ידועים ומקובלים דווקא. למרות מגמה זו במקרים אחדים מוזכרים גם פירושים חלופיים, כאשר יש יותר מפירוש פשוט אחד. אף כאשר המסורת ההלכתית מפרשת את המקרא בדרך שונה, יוזכר הדבר וינמק בקיצור בביאור עצמו או בהפניות המצוינות בו, כדי לדבוק בפשט העולה מן הכתוב עצמו וגם לעמוד על פירוש הכתוב כפי שנלמד בתורה שבעל-פה.

יש לציין כי גם כשהדברים כתובים בלשון סתמית ופסקנית, הפירוש אינו מתיימר לקבוע כי זהו הפשט ואין בלתו. אין בכך אלא הצעה – לעתים חדשה – המתיישבת על פשוטו של מקרא ועל לב הקורא. מטעמים דידיקטיים לא נפרשו כאן השיקולים הפרשניים העומדים מאחורי הבחירה לבאר כך ולא אחרת.

בצדו הימני של כל מִפְתָּח מופיע רצף הפסוקים המנוקד והמפוסק בטעמי המקרא כבתנ"ך קורן, ובהמשכו ובצדו השמאלי מופיעות שנית כל מלות הפסוקים,⁵ וביניהן משובצים דברי הביאור הצמוד. כך יוכל הלומד לשוב

5. בתוך הביאור הובא הנוסח המקראי כקריאתו. כלומר, הקרי הוכנס במקום הכתיב, ושמות הוי"ה מסומנים בדרך כלל: "ה", או "ה' אלוהים" כשהצירוף הוא 'אדני-ה', בהתאם לצורת הקריאה המקובלת. מכיוון שבביאור ניטעים שברי הפסוק בתוך הקשר טקסטואלי חדש, יש שהניקוד המקורי אינו מופיע בשלמותו בעקבות אילוצי התחביר החדש. כמו כן הוסרו במקומות אחדים המקפים כאשר צירוף מקראי מוקף נשבר במילות הביאור.

תמיד לעיין בהקשר הרצוף של מילות התנ"ך, והקריאה בביאור לא תחליף את קריאת המקור.

חלוקת ספר תהלים לספרים ולימות השבוע מופיעה בתוכן העניינים. חלוקתו לימות השבוע ולימות החודש מצוינת בכל מפתח. לנוחות המעיין ניתנה בראש הביאור לכל מזמור מעין כותרת במלים שנבחרו מתוך המזמור. הביאור מחולק לפסקאות ענייניות. כמו כן נפתח כל דיבור בשיחה בשורה לעצמה. רצף הביאור קוטע גם כדי להבליט מלה או ביטוי חוזרים.⁶

ההרחבות כוללות חומרי רקע, מקבילות פנים-מקראיות, פירושים חלופיים, העשרה בדברי מדרש ומחשבת ישראל לדורותיה, תעודות חיצוניות והערות לשוניות. בצדם של אלו מופיע חומר ראלי מילולי וחזוטי לגבי מקומות, עמים, צמחים ועצמים המוזכרים במקרא – בהתאם לידע המדעי המעודכן ביותר. חומרים אלו מופיעים בצד הכותרת 'העולם'.

לקראת סוף הספר מצוינים **מקורות** והפניות המסומנים בביאור. כאשר המקור אינו זהה לגמרי לכתוב בביאור, הוא צוין כהפניה בלבד ("ראו...") ולא כמקור סתמי.

ספר תהלים נבדל משאר ספרי סדרת 'התנ"ך המבואר' בכך שהוא עשוי לשמש את המתפלל ממנו, לא פחות מאשר את המעיין והלומד בו. על כן הביאור לספר זה קצר וקולח יותר ונמנענו מלהרבות בו בפירושים ומקורות.

בסוף הספר מופיעים מפתחות לתהלים, הכוללים נושאים עיקריים שבהם מדובר בספר, סיווג המזמורים לפי כותרותיהם ואפיוניהם הצורניים וכן רשימת המועדים הקולקטיביים והנסיבות האישיות שבהם נוהגים לאמר מזמורי תהלים.

רצף הפסוקים של התנ"ך המובא במהדורה זו הוא הנוסח המדוקדק שנבחן היטב בהוצאת 'קורן', שמצוינות בו החלוקות העתיקות לפרשות פתוחות וכן לסדרים – חלוקה המצוינת בשוליים הימניים של העמוד.⁷

6. בטקסט המשלב בין פסוקי המקרא לבין הביאור מתקיימות זו בצד זו שתי מערכות פיסוק – סימני הפיסוק שנבחרו לפסוק עצמו, וסימני הפיסוק המתייחסים למהלך הביאור. משום כך ומסיבות דידיקטיות רבים בו סימני פיסוק, גם שלא לפי כללי האקדמיה ללשון העברית הנוהגים היום.

7. לשם דיוק הקריאה הובחן כאן השווא הנע מן השווא הנח. סימנו של השווא הנע בולט יותר, למשל: נִפְשָׁךְ. כדי לבדל את הקמץ הקטן מן הקמץ הגדול סומן הקמץ הקטן באמצעות סימן גדול, דוגמת חִכְמָה.

עוד על שיטת הניקוד של תנ"ך קורן ראו באתר ההוצאה: <https://korenpub.com/koren/isrnis/koren-isrnis-about/witt-hniqv.html>

המהדורה יכולה להתאים ללימוד אישי, משפחתי או לימוד בחבורה. מחשבה ועבודה רבות הושקעו בעיצוב הנאה והנוח ביותר. עיצוב זה הוא פרי שיתוף הפעולה בין מסורת העיצוב המוקפד של הוצאת קורן לבין הניסיון הרב שנצבר במכון לפרסומים תלמודיים. תודתנו לר' מאיר הנגבי שריכז את הפרויקט בתבונה, בעדינות וביעילות. ייזכר לברכה ר' חנוך בן ארזה ע"ה, אוהב תורה ושוחר ספר, אביהם של שניים מהעורכים, שרוחו והכבוד שחלק למלים שרו עליהם בעת העבודה על החיבור.

סגנון הכתיבה ישראלי-עכשווי. על אף המגמה הכללית לשמר ככל האפשר את שגב המקרא, נושבת על פני החיבור גם רוח מרעננת ורלוונטית לדורנו.

העורכים

מבוא לתהלים

כל המקרא עוסק במערכת היחסים שבין אלוקים והאדם, ובעיקר האדם מישראל; ואולם רוב ספרי התנ"ך – בוודאי חמשת חומשי התורה, אך גם ספרי הנביאים – ממוקדים יותר ביחסו של ה' אל האדם, מלמעלה למטה. לעומת זאת, ספר תהלים הוא הספר היחיד שבמרכזו האדם הפונה אל ה'. באופן מסורתי הספר מחולק לחמישה חלקים ('ספרים'), אולי לשם יצירת הקבלה בין חמשת חומשי תורה ובין חמשת 'חומשי' תהלים. הקבלה זו מבטאת את שני הקצוות של הקשר וההתייחסות בין האדם לבין אלוקים – לעומת התורה שבמוקדה ההתגלות העליונה, ספר תהלים נאמר מנקודת הראות של האדם, על מוגבלותה ומורכבותה.

אמנם הספר נקרא 'תהלים', לאמור: התהילות שבהן מהלל האדם את ה', אך יש בו כמעט כל מה שאדם היה רוצה לומר לפני אלוקים. הספר כולל דברי שירה לסוגיה, ומובע בו מנעד רגשות רחב ביותר. בצד שירה פרטית ואישית מובאים בו שירה אפית ומזמורי התבוננות ועיון העוסקים בנושאים כלל-לאומיים ואף כלל-אנושיים. אולם בכולם – בין בברור ובמפורש ובין בצנעה ובהיעלם – אפשר לפגוש באישיותו המסוימת של המשורר. חלק מגדולתו של הספר נעוצה דווקא בהיותו סובייקטיבי.

לא רק נושאייהם של מזמורי תהלים מגוונים ביותר, אף דמותו של המשורר העולה מתוכם רבת-פנים, והיא נתונה בנסיבות שונות: יש שהמזמורים מושרים מתוך כניעה ותבוסה, ויש שהם שירי ניצחון מלאי עצמה. גם נעימתם של המזמורים אינה אחידה. בלשון מוזיקלית אפשר לאפיין מזמורים מסוימים כסטקטו ואחרים כלגטו; יש מזמורים שקצב ההתרחשויות בהם והתחלפות הגופים מזכיר יותר פרסטו, ואחרים – לרגו. המזמורים מבטאים מצבי נפש שונים: מהם מלאים מתח – מתח דתי או מתח של תרעומת, יש מזמורים שנאמרו מתוך סערה ומצוקה ואחרים המביעים התרפקות ורוגע. משום כך אפשר לדמות את משורר תהלים לִגְבַל רחב מנעד ורב-מיתרים, שלכל אחד מהם צליל משלו.

כמה נושאים כלליים חוזרים ונשנים לכל אורכו של ספר תהלים. חלק גדול

מפרקי הספר הם דברי תפילה ותחינה, שבמידה רבה מלווים את מאורעות חייו של המלך דוד. למרות שלא מעט מזמורים נסמכים למאורעות ידועים, ראוי לציין כי בעיקרו של דבר אין הם אוטוביוגרפיים. אף שהספר הוא שירתו של דוד, הרי אישיותו הפרטית ההיסטורית של דוד איננה בולטת בו, ומרוב הפרקים לא עולה דמותו של אדם מסוים; בוקע מהם קולו של האדם באשר הוא. כך, למרות שמבחינה היסטורית דוד המלך היה מוקף רוב ימיו בדידים ובמעריצים, הצד הבולט ביותר בפרקי התחינה שבתהלים הוא דווקא הרגשת הבדידות; רק לעתים רחוקות תופס ה'אנחנו' את מקומו של ה'אני' בספר. הדבר משקף ומבטא את אישיותו של משורר, אשר גם בהיותו בין רבים הוא עדיין מרגיש בודד. ואולי דווקא משום כך עד היום מזמורי תהלים אינם מושרים רק בקול רם ובמקהלות, אלא גם נותנים ביטוי לחוויותיהם – הן הטובות והן הקשות – של אנשים פרטיים רבים.

קשה לעמוד על העיקרון המבני שעל פיו מסודרים מזמורי תהלים. קשה גם לאפיין את ההבדלים בין אפיוני הספרים השונים שבתהלים. אמנם פה ושם מופיעות קבוצות של מזמורים שיש ביניהם קרבה חיצונית או פנימית; אבל בסך הכול נראה שהקובץ אינו מסודר, ושמה הדבר נעוץ באופיו. בתור קובץ של מזמורים המביעים רגשות אנושיים, אין הוא אמור להיות סדור, כשם שרגשותיו של אדם מתעוררים באופן בלתי צפוי. הרי גם בחיים עצמם אין זמנים קבועים מראש לצער או לשמחת הלב, להתבוננות או לתהילה. ספר תהלים הוא ספרו של אדם. מתוך כך נגזרת הרבגוניות המאפיינת אותו, ומשום כך גם נעדרים ממנו סדר ויומרה לעקביות.

מזמורי תהלים שונים מאוד זה מזה לא רק ברגשות המובעים בהם ובתוכניהם, אלא גם מבחינת גודלם וסגנונם. בספר תהלים נמצא הפרק הקצר ביותר בתנ"ך, שאורכו שני פסוקים, ומיד אחריו מופיע הפרק הארוך ביותר בתנ"ך – מאה שבעים ושישה פסוקים. יש בו שירה אפית היסטורית, בצד שירי תחנונים של נפש סובלת והשתפכות נפש לירית. יש בו שירי הגות מובהקים ולא מעט שירי הוראה פשוטים.

אף שהמזמורים שונים זה מזה, דבר אחד בולט בכולם: כולם מבטאים אמת. משום כך הם אינם מתפשרים ואינם מזייפים או מדלגים על מעקשים לשם יצירת הרמוניה. לא פעם מתעורר הדיסוננס משום שהמשורר איננו מוותר על איזו נקודת אמת, גם כאשר היא אינה תואמת את הניגון הכללי. גם מסיבה זו המזמורים הללו דיברו, ומדברים, אל אנשים רבים כל כך

ושונים זה מזה בכל קצות העולם. למרות שהספר נוצר בזמן מסוים ובארץ המסוימת הזאת, הוא בוקע ועובר את גבולות הזמן והמקום.

ספר תהלים איננו ספר של שירה המבטא את המשורר בלבד. בהיותו ספר של תפילות, לא פחות מנוכחותו של ה'אני', נוכח בו ה'אתה' האלוקי. בין ששם שמים מוזכר בכל פסוק ופסוק של המזמור, ובין כשכמעט אינו מוזכר במזמור כלל, ברור שהמשורר משוחח ושוֹפֵךְ נפשו לַפְּנֵי ה' (תהלים קב,א). העולם הדתי שבספר איננו מסובך או מסתורי במיוחד. גם אם יש בו גם שירי תלונה ואף תרעומת, הרי שלא כמו באיוב או בקהלת התרעומת הזו היא תמיד מוגדרת ומבוקרת. גם כשעולות מן המזמורים שאלות שאין עליהן תשובה, נשארים המזמורים הללו בגדר מזמורי תפילה.

פעמים רבות לא ברור מן הכתוב אם המסופר בו הוא מה שכבר אירע או מה שהמתפלל מקווה שיארע או חושש שאירע. יש שמצבו של המתפלל אינו עולה בבידור מן הדברים, ולא אחת הביאור מכריע לכאן או לכאן. ראוי שהן המתפלל הן המעיין הקשוב יפתחו את לבם ודעתם גם לאפשרויות אחרות המזומנות במזמור.

בספר תהלים (ובעוד שני ספרים בתנ"ך: משלי ואיוב) יש מערכת מיוחדת של טעמי המקרא, שאינה זהה למערכת הטעמים של שאר הספרים. מערכת טעמים זו מובנת לנו מבחינה פונקציונאלית – היינו, כיצד הם משמשים כסימני פיסוק מורכבים – ואולם המסורת המוזיקלית של טעמים אלה אבדה. זאת ועוד: ידוע שבימי הבית השני (ואולי גם קודם לכן) חלק מן המזמורים הללו הושרו בבית המקדש, אך בדינו לא נשארה כל מסורת מוזיקלית שאפשר לסמוך עליה.

על פי החלוקה המקובלת של הספר, יש בו מאה וחמישים פרקים, אבל עד תקופת חז"ל היה מחולק למאה ארבעים ושבעה או מאה ארבעים ותשעה מזמורים בלבד.¹ רוב פרקיו הם מזמורים מוגדרים היטב שבראשם כותרות; רק בעקבות חלוקת הפרקים המאוחרת יותר, פרקים אחדים אינם נראים מזמורים שלמים העומדים לעצמם, וככל הנראה הם חלק מן המזמורים הסמוכים להם.

הספר עצמו מעיד על עצמו שהוא ספר תְּפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָּׁי (תהלים עב,כ); ואכן, רוב מזמוריו מיוחסים לדוד המלך. עם זאת, נזכרים בספר גם

1. ראו ירושלמי שבת טז,א; בבלי ברכות ט ע"ב; תוספות פסחים קיז ע"א.

שמותיהם של כמה משוררים אחרים. לפי מסורת חכמים (בבא בתרא יד ע"ב – טו ע"א), לעשרה אנשים מיוחסים מזמור אחד או אחדים (ובכללם אדם הראשון ומשה רבנו).

לספר תהלים נודע מקום יוצא דופן לא רק בספרות העולם, אלא גם במקומו בתודעה האנושית בכל הזמנים והמקומות. נראה שאין עוד ספר במקרא שנתלוו אליו כל כך הרבה דמעות, כמו גם דברי תודה ושמחה. דרך ספר זה ואתו יכול כל אדם – הן המשורר והן מי שאינו יודע למצוא את המלים והביטויים המתאימים – להתחנן ולהודות, לשפוך את מר לבו או פשוט לשוחח עם אלוקים, בין שמדובר באשה בודדת המבכה את צרותיה, בגבר הנתון במבוך מדיני או צבאי או במי שבא לשיר שיר תודה. לכל אלה משמש ספר תהלים פה. דוד המלך מכונה בשם נְעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל (שמואל ב' כג,א), מאחר שהוא שר את שירתו של עם שלם.

זאת ועוד: פה ושם יש בספר גם ניצוצות של התרוממות נפש מיסטית המוצנעת בשירה הדתית הכוללת ואיננה מגיעה לידי ביטוי חריף. כאן טמון צד נוסף של כוחו המיוחד של הספר: הנעימה הכללית שבו, על אף כל העליות והירידות, לעולם איננה מוקצנת. שאלות חריפות, ספקות חמורים, כאבים בלתי נסבלים ואולי גם עליצות בלי גבול רק מרומזים כאן, אך אין הם מגיעים לביטוי שלם ומלא. בצד הדברים הנאמרים בכל אחד מהמזמורים, המשורר משאיר גם גיליון ריק, שעליו יוסיף הקורא- המתפלל את השורות האישיות שלו.

תהלים

אֲשֶׁר־יְהִי־אִישׁ אֲשֶׁר ו לא הִלֵּךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבִדְרֹךְ חַטָּאִים א
 לא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לֵצִים לא יָשָׁב: כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חָפְצוֹ ב
 וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵה: וְהָיָה כְּעֵין שְׂתוּל עַל־פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר ג
 פָּרְיוֹ ו יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְהוּ לֹא־יָבוּל וְכָל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לא ד
 כֵּן הַרְשָׁעִים כִּי אִם־כְּפִיֹן אֲשֶׁר־הִתְדַפְּנּוּ רוּחַ: עַל־כֵּן ו לא־יִקְמוּ ה
 רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צְדִיקִים: כִּי־יִוָּדַע יְהוָה דְּרֹךְ ו
 צְדִיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד:

לְמַה רָגַשׁוּ גוֹיִם וְלֹא־מַיִם יִהְיוּ־רִיק: יִתְיַצְּבוּ ו מַלְכֵי־אֲרָץ וְרוֹזְנִים א ב
 נוֹסְדוֹ־יִתַּחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ: נִגְתָּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵינוּ ג

ספר ראשון
 ליום ראשון
 א לחודש

אשרי האיש

הספר פותח בדברי התבוננות כלליים על אושרו וברכתו של האדם הנוהג כראוי, ולעומת זאת - תיאור חייהם הרעועים של אנשים חטאים.

פרק א א אֲשֶׁר־י, מאושר, מחוזק ונוחל הצלחה הַאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בַּעֲצַת, לפי המחשבה, או: עם מועצתם של רְשָׁעִים, וּבִדְרֹךְ חַטָּאִים, אנשי חטא לֹא עָמַד, שכן העומד בדרכם עשוי למצוא את עצמו הולך בכיוון רע, וּבְמוֹשֵׁב לֵצִים, קלי דעת המתלוצצים על דברים טובים, גם אם אינם עושים רע בפועל ובמוצהר, לֹא יָשָׁב. חברת הלצים פותחת פתח לרע אף ללא מודעות מכוונת. לכן עצם הישיבה במחיצתם, גם ללא שותפות פעילה, איננה טובה. ב כִּי אִם, אלא בְּתוֹרַת ה' המורה דרך חיים חָפְצוֹ, וביתר שאת - בְּתוֹרַתוֹ שלו, במה שהוא יודע ומבין יִהְיֶה, משקיע את מחשבתו והגות לבו. ומשמעות נוספת: ידבר יוֹמָם וּלְיָלֵה. ג וְהָיָה שֶׁכְּרוֹ שֶׁל הַמִּתְרַחֵק מִן הָרַע וּדְבַק בְּטוֹב כְּעֵין שְׂתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם, שאיננו חסר דבר; אין הוא נזקק אפילו לגשם כי המים משקים אותו תמיד. אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, בזמנו, וְעָלְהוּ לֹא יָבוּל. לא פוסקת צמיחתו ורענגותו של העץ הזה. בדימוי לעץ מגולמת הבטחה ממשית: אדם כזה מניב בזמנו את פרי תורתו ועמלו. פרותיו טובים לו ולעולם, ואין הוא צריך לחשוש

ביאור

הצדיק: הצדיק הוא איש טוב במחשבה ובמעשה, ויתרה מזאת, אף רצונו הפנימי נתון בתורת ה'. כאשר שום משימה אינה מוטלת עליו, לא בענייני מצווה ולא בענייני העולם הזה, הצדיק מפנה את דיבוריו ומחשבותיו לתורת ה'.

אשרי מובנה של מלה זו, הפותחת כמה תפילות בספר תהלים, אינו רק אושר וקורת רוח סובייקטיביים, אלא גם חיזוק אובייקטיבי. 'בתורת ה' חפצו' כאן יש מעין הגדרה של

הרחבות

מהתנוונות וכמישה, ובכללו של דבר כל אשר יעשה יצליח.

לעומת זה - ד לא בן הרשעים, לא רק שאינם כעץ שתול, פי אם כמץ, קש העוטף את גרגרי התבואה שאין בו צמיחה וגם אין לו מקום - אשר תדפנו, תהדוף אותו הרוח לכל צד. להוויית הרשעים אין מקום משלה, ואפילו לא תכנית אמתית משלה. הרשעים נסחפים בכל גירוי המגיע אליהם מבחון, ונהדפים מדבר לדבר. ה על פי בבוא שעת הדין לא יקמו, אין תקומה לרשעים במשפט, ולא יעמדו החטאים בעדת צדיקים; לא רק שאינם יכולים לצאת זכאים במשפט, הם אף אינם יכולים להצטרף לחבורה הזאת.

ו פי יודע מקרוב ואוהב ה' דרך צדיקים, ומשום כך הוא מכוון אותם ומסייע להם בדרך חייהם, ואילו דרך רשעים תאבד מעצמה. אין לה עמידה יציבה בפני מאורעות הזמן.

למה רגשו גוים

מזמור ללא כותרת, אשר לפי כמה דעות הוא חטיבה אחת עם המזמור הקודם, לכבודו של המלך. אין מדובר במלך מסוים אלא זהו חזון על הגואל, המלך המשיח.

פרק ב א למה רגשו, סוערים ורועשים הגוים, והלאמים יהגו-ריק, מתכננים תכניות ומדברים דברים שאין בסופם כלום?! למה יתיצבו מלכי-ארץ, ורוזנים, מושלים, נוסדו, נועדים יחד כדי להילחם על-ה' ועל-משיחו. במלחמה על המלך המייצג את הקשר עם ה', כרוכה פריקת עולו של ה'. וכך הם זוממים: א ננתקה את-מוסרותימו,

עץ שתול על פלגי מים

מימין:
מץ אשר
תדפנו רוח
משמאל:
מוסרות

וְנִשְׁלִיכָהּ מִמֶּנּוּ עֲבַתִּימוּ: יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׁחַק אֲדֹנָי יִלְעַג-לָמוֹ: אֲזַי
 יִדְבַר אֱלֹהֵימוֹ בְּאָפוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יִבְהַלְמוּ: וְאֲנִי נִסְכַּתִּי מִלְכֵי עַל-צִיּוֹן ו
 הֶרְקַדְשֵׁי: אֶסְפְּרָה אֶל חֵק יְהוָה אֲמַר אֵלַי בְּנִי-אֲתָהּ אֲנִי הַיּוֹם ו
 יִלְדֶתֶיךָ: שְׂאֵל מִמֶּנִּי וְאֲתַנְּה גוֹיִם נַחֲלַתְךָ וְאֶחָזֶתְךָ אֶפְסֵי-אֲרֶץ: ח
 תִּרְעַם בְּשֹׁבֵט בְּרִזָּל כִּכְלִי יוֹצֵר תִּנְפְּצֵם: וְעַתָּה מְלָכִים הִשְׁכִּילוּ ו
 הִוָּסְדוּ שִׁפְטֵי אֲרֶץ: עֲבָדוּ אֶת-יְהוָה בִּירְאָה וְגִילוּ בְרַעְדָּה: נִשְׁקֹר ו
 בָּר פֶּן-יִאָּנַף: וְהִתְאַבְּדוּ דָרֶךְ כִּי-יִבְעַר כִּמְעַט אָפוֹ אֲשֵׁרֵי כָל-חֹסֵי
 בּוֹ:

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי ו אֲבִשְׁלוֹם בָּנוּ: יְהוָה מִהֲדַרְבוֹ צָרֵי ג
 רַבִּים קָמִים עָלָיו: רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אֵיךְ יִשׁוּעַתָּה לוֹ בְּאֱלֹהִים ג
 סִלָּה: וְאֲתָהּ יְהוָה מִגֵּן בְּעַדִּי כְּבוֹדִי וּמְרִים רַאשֵׁי: קוֹלִי אֶל-יְהוָה ה
 ה

ביאור | רצועותיהם, כלומר הממשלה של ה' ומשיחו, או: הכבלים של ישראל, השלטון שלהם, וְנִשְׁלִיכָהּ מִמֶּנּוּ את עֲבַתִּימוֹ, חבליהם הכובלים אותנו.

התכניות הללו הבל. ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׁחַק, יצחק, אֲדֹנָי יִלְעַג-לָמוֹ, להם. לא זו בלבד שמזימותיהם יצאו לריק, הם גם ייענשו - ה אֲזַי יִדְבַר ה' אֱלֹהֵימוֹ, אליהם בְּאָפוֹ, בכעסו, וּבַחֲרוֹנוֹ יִבְהַלְמוּ, יבהלם. וכך הוא יאמר: ו אֲנִי נִסְכַּתִּי, משחתי, מיניתי את מְלָכֵי עַל-צִיּוֹן הֶרְקַדְשֵׁי.

וכאן באים דברי המלך עצמו: ו אֶסְפְּרָה אֶל-חֵק. אספר את הדבר שעומד בבסיס מעשי: ה' אֲמַר אֵלַי: "בְּנִי אֲתָהּ. אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶתֶיךָ". המלך דומה לבן חביב של ה', וכאשר הוא עולה על כס מלכותו,

ככה, כן הוא, אכן. יש אומרים שזהו סימן מוסיקלי שמשמעו הגברה ועלייה - כאן יש להרים את הקול. אחרים רואים בסימן זה הוראה להאריך את המלה הקודמת על מנת לשמור על משקל השיר, ויש הרואים בכך סימן לסוף פרק בשיר.

הרחבות | סִלָּה מלה זו מצויה כמעט רק בספר תהלים, ופירושה אינו מחוור לגמרי. לפי מסורת עתיקה, פירושה הוא לעולם, לנצח. במקרים רבים משמעות זו יכולה להתקבל, אולם במקומות אחרים אפשר לפרש כך רק בדוחק. יש המסבירים את המלה כחזיון למה שנאמר קודם, משמעה אפוא:

הוא כמו נולד מחדש לה'. ה' שְׂאֵל, רק בקש מִמֶּנִּי, וְאֶתְּנָה את הגוֹיִם לְנַחֲלָתְךָ, שלטונך יקיף עמים רבים, וְאֶחָזְתְּךָ תגיע עד אֲפִסִּי, קצות אֶרֶץ. ט תָּרַעַם, תשבר את אויבך בְּשֵׁבֶט, במוט בְּרֹזֶל, פְּכָלִי חרס של יוצר המתנפץ בקלות תִּנְפְּצִים.

י וְעַתָּה, מְלָכִים, הַשְּׂבִילוּ זאת. הֶוְסְרוּ, קבלו מוסר, הבינו, שְׂפָטֵי אֶרֶץ. לא תצליחו להילחם כנגד משיח ה', שכן השלטון והכוח ניתנו לו מאת ה'. יא משום כך, עֲבַדוּ אֶת-ה' בְּיִרְאָה, וְגִילוּ, תוכלו לשמוח בממשלה זו, אך עשו זאת בְּרַעְדָה, כי מאחורי מתנה זו רובץ איום תמידי. יב נִשְׁקוּ בַר, בן – המלך שה' אמר עליו בְּנִי אֶתָּה, פֶּן יֵאָנֶפֶן, ה' יכעס, וְתֵאבְדוּ דָרְךָ, לא תהיה לכם תקומה פִּי, כאשר יבְעַר אפילו רק בְּמַעַט, רגע קטן אִפּוֹ, כעסו.

ומן הצד השני – אֲשֵׁרִי, מאושרים כָּל-חֹסֵי בּוֹ. טוב ויפה לחוסים בה'.

לְדוֹד בְּרַחוּ

המזמור, שיש לו כתובת פרטית, עוסק בנרדף המוקף באויבים מכל צד. הכול סבורים שאין לו עוד תקווה, אך הוא בוטח בה' שיושיענו מכל אויביו ויביאנו לניצחון ולשלום.

פרק ג א מְזִמּוֹר לְדוֹד בְּרַחוּ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹו. זהו מזמור המבטא בעיקר את תחינתו של דוד בהיותו במצוקה גדולה.

ב ה', מָה רַבּוּ צָרִי, אויבי, רַבִּים קָמִים עָלַי להילחם בי. אין הם רק אויבים חיצוניים אלא בעיקר מתקוממים, מורדים. ג נוסף עליהם יש עוד רַבִּים האֲמָרִים לְנַפְשִׁי, עלי: "אֵינִי יְשׁוּעָתָה, ישועה לוֹ בְּאֱלֹהִים". מלבד אויבו הישיר של דוד – צבא אבשלום, גם מי שלא היו פעילים בסכסוך הרגישו שתקופת דוד נגמרה, שכן לא נותרה לו תקווה. סְלָה, סימן מוסיקלי, או: אכן.

ד וְאֶתָּה, ה', מִגֵּן בְּעֵדִי, אתה הוא כְּבוֹדִי. או: אתה זה שנותן לי את הכבוד, ואתה מְרִים רֹאשִׁי, שלא אהיה מוטל מובס. ה קוֹלִי אֵל ה',

מימין:
עבותות

משמאל:
כלי יוצר מנופצים

אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מִהַר קִדְשׁוֹ סֵלָה: אֲנִי שָׁכַבְתִּי וַאֲישָׁנָה הִקְיַצְוֹתִי ו
 כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי: לֹא־אִירָא מִדְּבָבוֹת עִם אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ עָלַי: ז
 קוֹמָה יְהוָה ו הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהֵי כִי־הִפִּיתָ אֶת־כָּל־אֵיבֵי לִחֵי שְׁנֵי ח
 רְשָׁעִים שִׁבְרָתָ: לִיהוָה הִישׁוּעָה עַל־עַמְךָ בִּרְכַתְךָ סֵלָה: ט
 לְמַנְצַח בְּנִינּוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּקִרְאֵי עֲנֵנִי ו אֱלֹהֵי צְדָקִי בְּצַד ז ד
 הִרְחַבְתָּ לִּי חֲנֻנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי: בְּנִי־אִישׁ עַד־מָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה ג
 תֵּאֱהָבוּן רֵיק תִּבְקָשׁוּ כִזָּב סֵלָה: ודַּעוּ כִי־הִפְלָה יְהוָה חֲסִיד לֹו ד
 יְהוָה יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֵי: רְגֹזוּ וְאֶל־תַּחַטָּאוּ אִמְרוּ בְּלִבְכֶםס
 עַל־מִשְׁפַּכְכֶם וּדְמוּ סֵלָה: זְבַחוּ זְבַח־יְצַדֵּק וּבְטַחוּ אֶל־יְהוָה: ו
 רְבִים אִמְרִים מִי־רֵאָנוּ טוֹב נָסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְהוָה: נִתְתָּה ז
 שְׁמַחָה בְּלִבִּי מֵעַת דָּגַנְס וּתְיִרוּשָׁם רָבוּ: בְּשָׁלוֹם יַחֲדוּ אֲשַׁכְּבָה ט
 וַאֲישָׁן כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לְבָטַח תּוֹשִׁיבֵנִי:

ביאור | אליו אֶקְרָא, וַיַּעֲנֵנִי מִהַר קִדְשׁוֹ, אני יכול לשמוע, כביכול, את מענה
 ה' המדבר אלי מהר הקודש בירושלים. סֵלָה.

ו אֲנִי שָׁכַבְתִּי וַאֲישָׁנָה, לפעמים ללא תקוות וציפיות למחר, אך
 הִקְיַצְוֹתִי, התעוררתי משנתי ולא המשכתי לישון שנת עולמים,
 כִּי ה' יִסְמְכֵנִי. הוא נותן לי את הכוח להמשיך. ו ובגלל עזרתו לֹא
 אִירָא, אפחד מִדְּבָבוֹת עִם, מעם רב ביותר אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ, חנו וצרו
 עָלַי.

בקשה: ח קוֹמָה, התגלה במציאות, ה', והוֹשִׁיעֵנִי, אֱלֹהֵי, כִּי הִפִּיתָ
 אֶת כָּל אֵיבֵי בְלַחֵי, ובהמשך לסטירת הלחי המבזה, שְׁנֵי רְשָׁעִים
 שִׁבְרָתָ.

בסיכומו של דבר: ט לֵה' הִישׁוּעָה, גם כאשר אין היא נראית קרובה,
 וְעַל עַמְךָ בכלל תבוא בִּרְכַתְךָ. סֵלָה.

עתיק ונודע. יש שפירשו שהמלה 'נגינות'
 מורה שיש למזמור זה כמה נעימות או כלי
 שיר. כנראה אף במלה 'מזמור' יש הוראה
 המגדירה את מנגינתו של השיר.

הרחבות | 'למנצח בנגינות' פתיחה זו של המזמור
 היא פנייה אל המנצח, המנהיג את השירה
 והנגינה. יש בפרקי תהלים פניות שונות,
 מהן התייחסות אל כלי הנגינה, ומהן ללחן

בקראי עניני

גם מזמור זה הוא תחינתו של מי שמושמן ונרדף לשווא. לעומת המזמור הקודם, שהושר מתוך מצוקה מיידית, מזמור זה עולה מתוך מצוקה כללית ובצדו דברי בקשה ועידוד לאחרים.

פרק ד א מזמור זה מיועד לַמְנַצֵּחַ, העומד בראש המקהלה או הנגנים בַּנְּגִינֹת, מְזַמֵּר לְדָוִד.

ב בְּקִרְאִי, בשעה שאני קורא אליך עֲנֵנִי, אֱלֹהֵי צְדָקִי, אלוקי שהוא אלוקי אמת וצדק, או: האלוקים היודע את צדקי. אתה שִׁבְצָר, בשעת מצוקה, כאשר המציאות סוגרת על האדם, הִרְחַבְתָּ לִּי, הדברים הדוחקים נסוגים, ואפשר לנוע ולנשום, חֲנִינִי, רחם עלי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי. וזו היא התפילה: ג בְּנִי אִישׁ, אדם בעל מעמד, וכאן: יריביו של דוד, עַד מָוֶה, עד מתי תשימו כְּבוֹדִי לְכִלְמָה, תמשיכו לבייש אותי, וּתְאַהֲבוּן רֵיק. ההכלמות והמאבק נגדי נובעים מדברים של מה-בכך, אבל אתם נטפלים אל הדברים הללו. עד מתי תִּבְקְשׁוּ כֹזֵב, שקרים וסיפורים חסרי בסיס. סְלָה.

ד ולמול רדיפתכם דַּעוּ בִּי הַפְּלֵה, הבדיל, העניק יחס מיוחד ה' לזה שהוא חָסִיד אֲשֶׁר לוֹ, ולכן ה' יִשְׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹוֵי. גם בחייו של דוד נראה שהכול הודו שהוא דבוק בה' ומבקש את קרבתו.³ לכן פעמים רבות דוד מזכיר שהקדוש ברוך הוא נוהג עמו בדרך מיוחדת כלפי מבקשי נפשו. ה רְגֹזוּ, עוררו את רגשותיכם ואת יראתכם וְאַל תִּחְטְאוּ. נערו את עצמכם בכוח ושנו את תפיסתכם, ואז לא תימשכו אחרי שגרת החטא. אֲמָרוּ בְּלִבְבְּכֶם, דונו בדברים ביניכם לבין עצמכם עַל מִשְׁפָּכְכֶם, בשעת אמת, שבה אינכם מצויים ביחסים חברתיים העשויים להשפיע על מחשבותיכם ודרכיכם, וְאֵז דַּמּוּ, תשתקו, תחליטו שלא להתערב במה שאינו מעניינכם ובתחום ידיעתכם. סְלָה.

דוד מייעץ לאויביו: ו במקום להתעסק בי ובמעללי, זְבַחוּ זְבָחֵי צֶדֶק וּבְטַחוּ אֵל ה'. ובפנייה לה': ז רַבִּים מחפשים מקור של ברכה ואמרים: "מי יִרְאֵנוּ טוֹב, אנא, נְסֶה, נשא, או: התנוסס, גלה עֲלֵינוּ – על כולנו את אור פְּנִיךָ, ה'". ח גם אני עצמי אינני יושב וחושב ברעתם של אחרים, ומנסה לדבוק בה' – נְתַתָּה שְׂמֵחָה בְּלִבִּי, יותר מֵעַתָּה אֲשֶׁר דָּגַנְסָה וְתִירוֹשָׁם, יינם רַבּוּ. אינני מקנא בהצלחתם של יריבי. שִׁמְחַתִּי הפנימית מְסַפֶּקֶת לִי. אפשרות נוספת: אני שמח דווקא כאשר אחרים מצליחים ומתברכים.

ט בְּשָׁלוֹם יִחַדּוּ, כשהכול בשלום, או: קשור אל השלום אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן בְּשָׁקֵט. בִּי אֲתָהּ, ה', לְבַדְדָּהּ, לבדך. או: גם כשאני לבדי מחזיק בדרך זו, די בכך שאתה עמי – לְבַטַח, בבטחה תוֹשִׁיבֵנִי.

לְמַנְצַח אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד: אֲמַרְי הָאֵיזִנָּה | וְיְהוֹה בִּינָה ^א הַ
הִגִּינִי: הַקְּשִׁיבָה | לְקוֹל שׁוֹעֵי מַלְכִי וְאֱלֹהֵי כִי־אֵלֶיךָ אֶתְפַּלֵּל: ^ב
יְהוֹה בִּקְרָה תִשְׁמַע קוֹלִי בִּקְרָה אֶעֱרֹךְ־לְךָ וְאַצְפָּה: כִּי | לֹא אֶל־
חַפְצֵי רִשְׁעִי | אֶתָּה לֹא יַגִּדְךָ רַע: לֹא־יִתְצַבּוּ הַזְּלִלִים לְגַגְדֵי עֵינֶיךָ |
שְׁנֵאתָ פֶלֶא־פְעָלֵי אֲוֹן: תִּאבֹּד דְּבַרִי כִּזְבֵּי אִישׁ־דָּמִים וּמִרְמָה |
יִתְעַב | וְיְהוֹה: וְאֲנִי בְּרַב חֶסֶדְךָ אֲבֹא בֵיתְךָ אֲשַׁתְּחֹוה אֶל־הַיְכָל־
הַיִּשָּׁר | קְדֹשְׁךָ בִּידְאֶתְךָ: יְהוֹה | נִחַמְנִי בְּצַדִּיקְךָ לְמַעַן שׁוֹדְרֵי הוֹשֵׁר לְפָנַי ^ג
דִּדְכָךְ: כִּי אֵין בְּפִיָּהוּ נְכוֹנָה קְדָבָם הַזֹּאת קְבַר־פְּתוּחַ גְּרָנָם לְשׁוֹנָם |
יַחְלִיקוּן: הָאֲשִׁימָם | אֱלֹהִים יַפְלוּ מִמְּעַצְוֹתֵיהֶם בְּרַב פְּשַׁעֵיהֶם ^ד
הַדִּיחְמוּ כִּי מָרוּ בְךָ: וַיִּשְׁמְחוּ כָל־חוֹסֵי בְךָ לְעוֹלָם יִדְנְנוּ וְתַסֵּךְ |
עֲלֵימוּ וַיַּעֲלִצוּ בְךָ אֱהָבֵי שְׁמֶךָ: כִּי־אֶתָּה תִבְרַךְ צְדִיק יְהוֹה פְּצִנָּה ^ה
רְצוֹן תַּעֲטֹרְנוּ:

במזמור התפילה הזה לא מפורטות בעיותיו של המתפלל, אלא מובע בו עימות עם אנשים ההולכים בדרך שאינה טובה. המשורר יודע שאין הוא מושלם, ועל כן הוא שב ומדגיש, כבקשה לעצמו וכעצה לאחרים, את הרצון בקרבת ה' ואת חשיבות ההשתדלות ללכת בדרך הנכונה. הוא מתפלל שצדקתו תיראה, ושהטובה תגיע אליו ואל האנשים הראויים לה.

**אמרי
האיזנה**

ביאור | פרק ה א לְמַנְצַח אֶל הַנְּחִילוֹת, לחן עתיק שבו הושר המזמור, או: שם כלי גגינה שאולי קולו כזמזום נחיל דבורים, והוא מלווה את המזמור שלְדָוִד.
ב לְאֲמַרְי הָאֵיזִנָּה, האזן וקבל אותם, ה'; בִּינָה, התבונן, הכר וקח נא את הַגִּינִי, דיבורי היוצא מתוך מחשבה. שָׁמַע לא רק את התפילה הנאמרת, אלא גם את זו שבלב. ג הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שׁוֹעֵי, תחנוני, מַלְכִי וְאֱלֹהֵי, כִּי אֵלֶיךָ בלבד אֶתְפַּלֵּל.

ד ה', בכל בִּקְרָה תִשְׁמַע קוֹלִי. בִּקְרָה, בכל ראשיתו של יום חדש אֶעֱרֹךְ לְךָ, אני מכין ומעמיד את עצמי לפניך וְאַצְפָּה, מייחל ללכת בדרך הטוב ככל יכולתי, ומתוך ידיעה שהדרך האחרת מנוגדת לרצונו של

הרחבות | רצון תעטרנו' שם העצם 'רצון' אינו מציינ רק את הרצייה אלא גם את מילויה - טובה וחסד ושביעות רצון.

ה'. ^ה כִּי הִרִי לֹא אֵל חֲפִץ, רוצה רִשָׁע אֶתָּה. אדרבא, אתה רוצה את היפוכו. לֹא יִגְרֶךְ, יגור אתך רַע. ^ו לֹא יִתְיַצְבוּ הַזֹּלְלִים, אנשים פוחזים וחסרי כיוון לִנְגַד עֵינֶיךָ, שהרי אתה הוא תכלית הטוב – שְׁנֵאתָ כָּל פְּעֻלֵי אָוֶן, עושי רעה, אינך רוצה אותם לידך. ^ז תִּאֲבֹד דְּבָרֵי כָּזָב, ואיש דְּמִים וּמְרֻמָּה – יִתְעַב, מרחיק ה'. ^ח וְאֲנִי בְּרַב חֲסִדֶיךָ אָבֹא בֵיתְךָ. אפילו הגעתי לביתך אפשרית הודות לחסדך, שכן אתה הוא שנטעת בלבי את הרצון ושזימנת את האפשרות לבוא אליו. שם אֶשְׁתַּחֲוֶה אֵל הַיָּבֵל קִדְשְׁךָ בִּירְאָתְךָ.

ט ה', נִחַנֵּי, הדרך אותי ללכת בְּצַדְקָתְךָ לְמַעַן, כדי שאוכל לעמוד בפני שוֹרְרִי, אויבי. הִישֵׁר, יִשֵׁר לִפְנֵי דְרָכְךָ. הוליכני בדרך הישרה, הנכונה והטובה. כאשר אדם מוקף באויבים יש שהוא מתקשה לדעת מהי הדרך הנכונה לפעול בה. דווקא מכיוון שהוא נתון במריבה, הוא זקוק להנחיה מיוחדת כיצד לשמור על הטוב והישר. ^י כִּי הָאוֹיֵב, שאין שמו מפורש, אֵינִי בְּפִיהוּ נְכוֹנָה, אמת. הוא משקר תמיד; קִרְבָּם, תוכם של אויבי הָוֹת, פגעים, מזימות רעות; קָבַר פְּתוּחַ שהרקב מצוי בו ועם זאת הוא מזמין את הכול ליפול אל תוכו – כך הוא גְּרָנָם; לְשׁוֹנָם יַחְלִיקוּן, מחניפים. ^{יא} לִכֵּן הֶאֱשִׁימָם, מצא אותם אשמים כראוי להם ודון אותם לפי אשמתם, אֱלֹהִים, כדי שִׁיפְלוּ מִמַּעְצוֹתֵיהֶם, שלא יישארו במזימותיהם ובהתייעצויותיהם. ^{יב} רַב פְּשָׁעֵיהֶם הִדְיַחְמוּ, הסר אותם ממקומם כִּי מָרוּ, מרדו בך וראויים לעונש.

בסיום חוזר המשורר, כדרכו, לדברים חיוביים: ^{יג} וַיִּשְׁמַחוּ כָּל חוֹסֵי בְּךָ, הנשענים עליך, לְעוֹלָם יְרֵנְנוּ, וְתִסַּךְ, תסוכך ותגן עָלֵינוּ, עליהם, וַיַּעֲלֵצוּ, ישמחו בְּךָ אֲהָבֵי שְׁמֶךָ. ^{יד} כִּי אֶתָּה תִּבְרַךְ צְדִיק, ה', בְּצַנְהָ, מגן גדול המקיף את כל גופו של האדם, כך רָצוֹן תִּעֲטָרְנוּ, תקיף את הצדיקים סביב סביב באהבתך ובקרבה אליך.

מימין:
קבר פְּתוּחַ
משמאל:
קשתים מאחורי צינה
728 לפנה"ס
ארמון נמרוד

לְמַנְצַח בְּנִגְיוֹת עַל־הַשְּׁמַיִת מְזֻמֹּר לְדָוִד: יְהוָה אֱלֹהֵי בָאֶפֶךְ א
 תּוֹכִיחֵנִי וְאֵל־בְּחַמְתְּךָ תִּסְרֵנִי: חֲנֹנִי יְהוָה כִּי אֶמְלֹל אֲנִי רַפְאֵנִי ג
 יְהוָה כִּי נִבְהָלוּ עֲצָמָי: וּנְפֹשִׁי נִבְהָלָה מְאֹד וְאַתָּה יְהוָה עַד־מָתַי: ד
 שׁוֹבֵבָה יְהוָה חֲלִצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסֹדְךָ: כִּי אֵין בַּמּוֹת ה
 זְכָרְךָ בְּשֵׂאוֹל מִי יוֹדֵה־לְךָ: יַגִּיעָתִי וּבְאַנְחָתִי אֲשַׁחֶה בְּכָל־לַיְלָה ז
 מִטָּתִי בְּדַמְעָתִי עֲרֹשִׁי אֲמַסֶּה: עֲשֵׂשָׁה מִכַּעַס עֵינַי עֲתָקָה בְּכָל־ח
 צוּרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פְּעֻלֵי אֹן כִּי־שָׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִי: שָׁמַע ט
 יְהוָה תַּחֲנֹתַי יְהוָה תַּפְּלֵתִי יִקַּח: יִבְשׁוּ וַיִּבְהָלוּ מְאֹד כָּל־אֵיבֵי י
 יִשְׁבוּ יִבְשׁוּ רַגְעַ:

אל באפק תוכיחני

ביאור

תחינה של חולה מבוהל הבוכה מייסוריו ומבקש מה' רחמים.

פרק ו א לְמַנְצַח העומד בראש המנגנים בְּנִגְיוֹת על הַשְּׁמַיִת, כלי נגינה, אולי בעל שמונה מיתרים, מְזֻמֹּר תחינה לְדָוִד.

ב ה, אֱלֹהֵי בָאֶפֶךְ, בכעסך תּוֹכִיחֵנִי, אל תייסר או תעניש אותי באמירה או במעשה, וְאֵל־בְּחַמְתְּךָ תִּסְרֵנִי, כי יש שהכאבים קשים מנשוא - ג חֲנֹנִי, נטה עלי חסד, ה', כִּי אֶמְלֹל, מסכן, מדוכא וקמל⁴ אֲנִי; רַפְאֵנִי, ה', כִּי נִבְהָלוּ עֲצָמָי, עצמותי. הכאב והחרדה חדרו לתוכי. אינני פונה אליך מתוך ביטחון במעשי הטובים; תפילתי פורצת מתוך כאב בלתי נסבל. ד וּנְפֹשִׁי נִבְהָלָה מְאֹד. אל הכאבים המציקים מתלווה גם פחד מהעובדה שהמחלה סוגרת עלי, והמוות קרב. וְאַתָּה, ה', עַד מָתַי תשאיר אותי במבוכתי, בכאבי ובחוסר התקווה? מתי תבוא רפואתי?

הרחבות

אל באפק תוכיחני מְזֻמֹּר זה מבטא את תפילתו של אדם החולה במחלה מסוכנת שאין הוא יודע אם יירפא ממנה. המזמור מסתיים בדברי תודה כנראה משום שתפילתו נענתה, והוא נרפא מחוליו. הפרק יכול להתפרש לאו דווקא לגבי אויבים בשר ודם, אלא כביטוי לתחושתו של החולה שמיני כוחות של רוע מתאספים עליו ושמוחים לאידו; וכאשר הוא מבריא, הצללים האפלים הללו נסים.

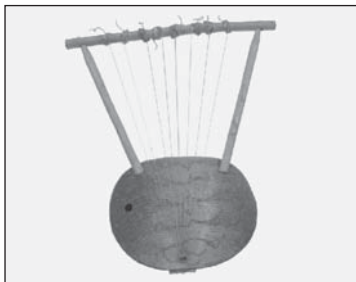
שגיון באופן הפשוט נראה שזה שמו של סוג של שירה או כינוי למנגינה מסוימת (וראו חבקוק ג; רש"י וראב"ע כאן), אף כי יש המפרשים זאת מלשון שגיאה או שגגה, כלומר זהו מזמור של חרטה על שגיאות. אפשר שהשם 'שגיון' נגזר מן השורש ש,גה, שמשמעו מקביל ל-ח,ש,ב.

הייסורים הם אות לכך שכביכול ה' סילק עצמו ממני. על כן אני מבקש: ^ה שׁוֹבֵה, ה', אל. חֲלֹצָה, שלוף את נַפְשִׁי מהמועקה, והוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסֶדְךָ, ^ו בִּי אֵין בְּמִוֹת זְכָרְךָ, ואין בְּשְׂאוֹל מִי שִׁוְדָה לְךָ. כביכול לא כדאי לך להמית אותי. במותי אין שום תועלת, ואילו בחיי אוכל לזכור אותך ולהודות לך.

^ז יִגְעֵתִי בְּאַנְחָתִי, אני כה חלש, שאפילו אנחות הכאב כשלעצמן מייגעות אותי. אֲשַׁחָה, אציף בדמעות בְּכָל לַיְלָה את מִשְׁתִּי, בְּדַמְעָתִי את עֲרָשִׁי, מיטתי אֲמַסָּה, אמיס כביכול. ^ח עֲשָׂשָׂה, נחלשה, כהתה מרוב כַּעַס עֵינַי, כשאני רואה את האויבים השמחים לאידי; עיני עֲתָקָה, נעקרה מחורה בהביטה בְּכָל צוֹרָי. חולִי אינו רק עניין שביני לביני. בחוליי מתעוררים ומתעודדים גם שונאי. אל המחלה והכאבים מתלווה התחושה הקשה שהשונאים נהנים ממצבי ותולים בכך תקוות.

ובסיום כמה מלים של עידוד ותודה: ^ט סוּרוּ מִמֶּנִּי, כָּל פְּעֻלֵי אֹן, עושי רע, המתנפלים עלי מכל צד, בִּי שָׁמַע ה' את קוֹל בְּכִי וריפאני. ^י שָׁמַע ה' את תְּחִנָּתִי, ה' תְּפַלְתִּי יִקַּח, יקבל, ואוכל לחזור ולהתחזק, ^{יא} ולעומת זאת, יִבְשׁוּ, יתביישו, יתאכזבו ויִבְהִלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבֵי, יִשְׁבוּ אַחֲרָי ויִבְשׁוּ בֶן רָגַע. עם החלמתי אויבי נעלמים, ואף מאוכזבים ונבוכים מכך שארבו לי בחולשתי.

כינור אפריקני
בן שמונה מיתרים
(‘שמינית’?)

השמינית מרמזת על שמונה מיתרים, ואולי לכלי המיתר הקרוי באכדיט SAMMU. (ראו עוד להלן צבד).

השמינית את המזמורים ליוו כלים שלהם היו מספרים שונים של מיתרים. בציורים ובתבליטים עתיקים מופיעים כלי פריטה שלהם בין שלושה לארבעה עשר מיתרים.

שְׁגִיזוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר-שָׁדַד לִיהוָה עַל-דְּבַר־יְכוֹשׁ בֶּן-יְמִינִי: יְהוָה ז
 אֱלֹהֵי בֶן חֲסִיתִי הוֹשִׁיעַנִי מִכָּל-רָדְפֵי וְהַצִּילֵנִי: פֶּן יִטְרֹף בְּאֲרִייה ג
 נַפְשִׁי פִּרְק וְאֵין מִצִּיל: יְהוָה אֱלֹהֵי אִם-עֲשִׂיתִי זֹאת אִם-יִשְׁ-עוֹל ה
 בְּכַפִּי: אִם-גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמֵי רַע וְאֶחְלָצָה צוֹרְרֵי רִיקָם: יִרְדֹּף אוֹיֵב ו
 נַפְשִׁי וַיִּשָּׂג וַיִּרְמָס לְאֶרֶץ חַיִּי וּכְבוֹדִי וְלַעֲפָר יִשְׁכַּן סֵלָה: קוֹמָה ז
 יְהוָה וּבִאֲפֹךְ הַנְּשָׂא בַעֲבֻרוֹת צוֹרְרֵי וְעוֹדָה אֱלֹי מִשְׁפָּט צוֹיֵת:
 וַעֲדַת לְאֻמִּים תִּסּוּבְבֶךְ וְעַלְיָה לְמָרוֹם שׁוֹבָה: יְהוָה יִדִּין עַמִּים ח
 שְׁפָטֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקִי וּכְתַמִּי עָלַי: יִגְמַר-נָא רַע וְרָשָׁעִים וּתְכוֹנֵן י
 צְדִיק וּבַחֲזֵן לְבוֹת וּכְלוֹיֹת אֱלֹהִים צְדִיק: מִגְּנֵי עַל-אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ י
 יִשְׂרָאֵל: אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צְדִיק וְאֵל זֶעַם בְּכָל-יוֹם: אִם-לֹא י
 יִשׁוּב חֲרָבוֹ יִלְטוּשׁ קִשְׁתּוֹ דָּרֶךְ וַיְכַוְנֶנָּה: וְלוֹ הַכִּין כְּלֵי-מִוְת חֲצִצּוֹ י
 לְדַלְקִים יַפְעַל: הִנֵּה יַחֲבֵל-אֹזֶן וְהָרָה עֵמָל וַיִּלְד שֶׁקֶר: בּוֹר פְּרָה ט
 וַיַּחֲפְרֶהוּ וַיִּפֹּל בַּשַּׁחַת יַפְעַל: יִשׁוּב עֵמָלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְעַל קַדְקָדוֹ י
 חֲמָסוֹ יִרַד: אֹזְרָה יְהוָה בְּצַדִּיקוֹ וְאֹזְמָרָה שֵׁם-יְהוָה עַלְיוֹן: יח

תפילתו של מי שנרדף לשווא ומואשם בהאשמות שקר. המתפלל מבקש מה' שיראה את צדקתו וישיב רעה לאויביו.

הושיעני
 מכל רדפי
 ביאור

פרק ז א שְׁגִיזוֹן, אולי מין שיר או נעימה לְדָוִד, אֲשֶׁר שָׁדַד לְה' עַל דְּבַר־
 כּוֹשׁ בֶּן יְמִינִי. נראה שכּוֹשׁ משבט בנימין דיבר רעות על דוד, אולי
 האשים אותו בכך שבהיותו בצבא שאול לא נלחם בכל המרץ
 הדרוש, וגרם לכך שהאויב לא ינוצח לגמרי. היו מחכמינו שדרשוהו
 ככינוי לשאול המלך עצמו.⁵

ב ה' אֱלֹהֵי, בֶּן חֲסִיתִי, הוֹשִׁיעַנִי מִכָּל רָדְפֵי וְהַצִּילֵנִי. ג פֶּן יִטְרֹף האויב
 בְּאֲרִייה את נַפְשִׁי, וכאריה יהיה פִּרְק, שובר עצמות וְאֵין מִצִּיל.

וכאן עונה המשורר על הטענה שנטענה כנגדו: ד ה' אֱלֹהֵי, אִם
 עֲשִׂיתִי זֹאת – את מה שטופלים עלי: אִם יִשׁ עוֹל בְּכַפִּי – ה' אִם גָּמַלְתִּי

האדם הרע זורע דברי רשע שהמשכס
 תסכול וסופם שקר. (ראו עוד ההרחבות
 לישעיה נט; מורה נבוכים ח"א ז).

יַחֲבֵל אֹזֶן וַיִּלְד עֵמָל וְשֶׁקֶר' מזימות
 הרשע ההופכות למעשים, מדומים לשלבים
 ביצירת האדם: ההפריה, ההיריון והלידה.

לשולמי, איש שלומי, ידידי רע, וְאַחֲלָצָה, שחררתי את צֹרְרִי, אויבי רִיקָם, לחינם, ו אם עשיתי זאת – יִרְדֵּף אֹיֵב נַפְשִׁי וַיִּשַׁג אוֹתִי וַיְרַמֵּם לְאָרֶץ חַיִּי, ואת כְּבוֹדִי, נִפְשִׁי לְעֶפְרוּ יִשְׁבֵּן. סֵלָה, סימן מוסיקלי, או: אכן. ו ולעומת זאת – קוֹמָה, ה', בְּאַפְךָ, ראוי שגם אתה תכעס על הרע שמעוללים לי. הַנְּשֵׂא בְּעִבְרוֹת, התרומם וגבור על כעסם של צֹרְרִי, וְעוֹרָה אֵלַי, הער למעני את הַמְּשַׁפֵּט שְׁצוּיָתָה. חרוץ את דינם של אויבי. ח ובתום המשפט עֲדַת לְאֻמִּים תִּסּוֹבְבֶךָ כמשמר כבוד למלך המנצח במלחמה בעת חזרתו למקומו, וְעֲלִיָּה – על עדת הלאומים שתבוא להריע לך ולהיות לך לפמליה, כביכול, לְמָרוֹם, אל מרום מקדשך שׁוֹבָה, חזור. ט בזמן ההתגלות, כאשר ה' יִדִּין עַמִּים, אצרף את בקשתי: שְׁפִטְנִי, ה', בְּצִדְקִי; וּכְתַמִּי, לפי יושרי יבוא הגמול עָלַי.

י וְיֹאמַר, יכלה נא הרע את הַרְשָׁעִים, וּתְכַוֵּן, תעמיד על מכונו את הַצְּדִיק. והרי הקדוש ברוך הוא אינו צריך לערוך משפט חיצוני על מנת לקבוע מי מהטוענים צודק, כִּי בַחֲן לְבוֹת וּכְלִיֹּת אֱלֹהִים צְדִיק. יא מְגַנֵּן, הגנתי, ביטחוני הוא עַל אֱלֹהִים, המוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל. יב אֱלֹהִים הוא שׁוֹפֵט את הַצְּדִיק, וכלפי הרשע הוא אֵיל זַעַם בְּכָל יוֹם. יג אֵם לֹא יָשׁוּב הרשע מדרכו הרעה וימשיך בהכנותיו לעשות רע – את חֲרָבוֹ יִלְטוּשׁ, ישחזו, קִשְׁתּוֹ דָרֶךְ וַיִּכּוֹנְנָה לִירִיָּה – יד וְלוֹ – לעצמו הַכִּין הרשע את כְּלֵי הַמּוֹת; חֲצִיזו לְדֹלָקִים, לרודפים אחר הצדיק, לרשעים וּפְעָל, יכין. טו הִגָּה הרשע יַחְבֵּל, יהרה, יתכנן אָוֶן, רשע, וְהִרָה עֵמָל, יגיעת שווא וַיִּלֵּד שָׁקֶר. ורשעתו תפגע בסופו של דבר בעצמו – טז בֹּרַךְ הַרְשָׁע וַיִּחְפְּרָהוּ, ובסופו של דבר יִפֹּל בְּשַׁחַת, בבור שאותו יַפְעֵל, עשה. יז יָשׁוּב עֵמָלוֹ, מעשהו הרע בְּרָאשׁוֹ, ועַל קִדְקָדּוֹ, ראשו של החוטא חֲמָסוֹ, העוול שלו יִרַד, יתגלגל. העונש והפורענות אינם נזקקים לגורם חיצוני, שכן עצם רעתו של הרשע היא שתפגע בו.

ובסיכום: יח אֹדָה ה' בְּצִדְקוֹ, וְאַזְמִרָה שֵׁם ה' עֲלֵיִן.

א' יג; ירמיה יגיב ועוד). הגת היא מקום | העולם ייצור היין, וייתכן שהשם הושאל בעקיפין לכלי השתייה של היין ולכלי הנגינה הדומה לו בצורתו, והמלווה את שתיית היין או את דריכת הגת.

הַגְּתִית משערים שהגיתית דומה לנבל. צורתו של הנבל העתיק הייתה קשתית – חלקו התחתון עבה, וממנו נמתחו המיתרים אל הקצה העליון הדק שלו. על כן דמה לנאד יין, שהיה בעל בסיס עבה וצוואר ארוך, ואף הוא קרוי בתנ"ך נָבֵל (שמואל

לְמַנְצַח עַל־הַגְּתִית מְזִמּוֹר לְדָוִד: יְהוָה אֲדִינֶנּוּ מִה־אֲדִיר שְׁמֶךָ כ
 בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תָּנָה הוֹדֶךָ עַל־הַשָּׁמַיִם: מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִיִם ג
 יִסְדֶּתָּ עֵץ לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה ד
 שְׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרַח וְכֹכְבֵים אֲשֶׁר כּוֹנְנֶתָה: מִה־אֲנוֹשׁ ה
 כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקֶדְנוּ: וּתְחַסְּרֶהוּ מִעַט מֵאֱלֹהִים ו
 וְכָבוֹד וְהַדָּר תַּעֲטֶרְהוּ: תִּמְשִׁילֶהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כָּל־שֵׁתָה תַּחַת ז
 רַגְלָיו: צַנְה וְאַלְפִים כָּלֵם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדֵי: צַפּוֹר שָׁמַיִם וְדַגֵּי ח
 הַיָּם עֲבֹר אֲרָחוֹת יַמַּיִם: יְהוָה אֲדִינֶנּוּ מִה־אֲדִיר שְׁמֶיךָ בְּכָל־י
 הָאָרֶץ:

מה אדיר

שמך

ביאור

שיר תהילה למעשי ה', ובו דיון בדבר מקומו של האדם בעולם.

פרק ח א לְמַנְצַח עַל הַגְּתִית, כלי נגינה שאולי נקרא על שם צורתו או מקום ייצורו, מְזִמּוֹר לְדָוִד.

המזמור מתחיל ומסיים בהכרזה אחת של תהילה: ב ה' אֲדִינֶנּוּ, מִה אֲדִיר שְׁמֶיךָ בְּכָל הָאָרֶץ, העולם שלנו ומלואו; ה' אדוננו, אֲשֶׁר תָּנָה, אתה נותן את הוֹדֶךָ עַל הַשָּׁמַיִם. או: אשר ראוי היה לכאורה שתיתן הודך על השמים בלבד.

ג מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִיִם, המהללים אותך או שרים בתורתך יִסְדֶּתָּ עֵץ, כוח לְמַעַן, לשם עשיית מלחמה בצוֹרְרֶיךָ, אויביך, ודברים אלה יפים כדי לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם. שירת הילדים, בתמימותה וברצינות הילדותית שבה, היא בגדר יסוד קבוע שאין האויבים יכולים לבטלו. להפך, אל שירת ילדים כזו מתנפצים גלי השנאה שבכל דור.

המשורר מתבונן ומהרהר: ד מצד אחד כִּי אֶרְאֶה שְׁמֶיךָ, שהם מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתֶיךָ, יָרַח וְכֹכְבֵים אֲשֶׁר כּוֹנְנֶתָה, ייסדת, אתפעם מגדולתך בהיקפה הגדול, הכלל-עולמי. מצד שני ההתבוננות בעולם הגדול

הרחבות

'מה אנוש כי תזכרנו... ותחסרהו מעט מאלהים' העצמה מלווה כאן ברגש של ענווה. יש מקום לשאול אם האדם ראוי לכל הכוח שניתן בידינו. ויש בזה גם הדרכה לאדם: עליו לדעת את רוב כוחו, ויחד עם זאת, להכיר תודה לה' אשר נתן לו בחסדו את השלטון הזה.

'מפי עוללים וינקים יסדת עץ' תהילת ה' והתפילה אליו אינן עולות רק מפיהם של החכמים והגדולים; יש שבח מיוחד בתהילת ה' הנאמרת דווקא מפי ילדים קטנים. דברי ההלל שלהם, הנאמרים בתמימות, הם שבח גדול יותר לה' משום שאין בהם רמייה, העמדת פנים או דברי שיר 'מקצועיים'.

ובבריותיו הנפלאות מביאה לתייה: ^ה מֶה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, ומהו בֶּן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ?! מול גרמי השמים הגדולים והרחוקים, נראה האדם פעוט ועלוב, יצור שאינו ראוי להתייחסות של מעלה, שאף לא ראוי להישפט ולהיגמל על מעשיו.⁶ והנה על אף קטנותו נתת לאדם מתנות מרובות: ^ו וַתַּחַסְרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים, שהרי האדם נברא על ידי אלוקים בצלמו,⁷ ונשמת ה' שורה בתוכו; או, במשמעות אחרת, 'אלוהים' הם המלאכים, שהאדם קטן מהם אך במעט, וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֶרְהוּ בכוחות שנתת בו. ^ז נוסף על עצם בריאתו של האדם ומעלתו – תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָיךָ, לאדם ניתנו הכוח והרשות למשול במעשי ידיו של ה', לפעול בהם ולשנותם.⁸ את הַבַּל שֶׁתָּה, שומת תַּחַת רַגְלָיו. האדם הוא המושל בכל המציאות. ^ח צִנְה, צאן וְאֵלִפִּים, בקר – כָּלֶם נתונים ברשותו של האדם, וְנוֹסֵף עֲלֵיהֶם גַּם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי, שדה. האדם מושל לא רק על בהמות הבית הקרובות, שבהן הוא מטפל ואותן הוא מזין, אלא גם על חיות השדה, ^ט ואפילו על צְפוּרֵי שָׁמַיִם וְדֹגֵי הַיָּם, על כל יצור העֹבֵר אַרְחוֹת, דרכי יָמִים. יש להודות לה' שנתן לאדם את העצמה הזו. האדם המתבונן בקטנותו מול הגודל הנתון בידיו צריך להכיר בכך שזוהי מתנת אלוקים. וגם על כך יכול הוא לחזור ולומר:

י ה' אֲדַנִּינוּ, מֶה אֲדִיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ.

מימין:
מפי עוללים וינקים
יסדת עז
ילדים ומלמדם
סמרקנד 1909

משמאל:
שמיה
מעשה אצבעתיך
ירח וכוכבים
אשר כוננתה

צפור שמים
ודגי הים
עבר ארחות ימים

לְמַנְצַח עַל־מֹת לִבְּן מְזֻמֹּר לְדָוִד: אֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי אֲסַפְּדָה ט
 כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ: אֲשַׁמְּחָה וְאֶעֱלֶצָה בְּךָ אֶזְמְרָה שְׂמֵךְ עַל־יּוֹן: ג
 בְּשׁוֹב־אוֹיְבֵי אַחֲזֹר יִכְשְׁלוּ וְיֵאָבְדוּ מִפְּנֵיךָ: כִּי־עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּטֵי ה
 וְדִינִי יִשְׁבֹּת לְכִפָּא שׁוֹפֵט צֶדֶק: גַּעֲרַת גּוֹיִם אִבְדַּת רָשָׁע שְׁמֵם ו
 מְחִיתָ לְעוֹלָם וְעַד: הָאוֹיֵב | תִּמּוּ חֲרָבוֹת לִנְצַח וְעָרִים נִתְּשַׁתּוּ ז
 אָבֵד זִכְרָם הֵמָּה: וַיְהוּה לְעוֹלָם יֹשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹ: וְהוּא ח
 יִשְׁפֹּט־תַּבַּל בְּצֶדֶק יִדִּין לְאֻמִּים בְּמִישָׁרִים: וַיְהִי יְהוָה מִשְׁגָּב י
 לְדָךְ מִשְׁגָּב לְעֵתוֹת בַּצָּרָה: וַיִּבְטְחוּ בְּךָ יוֹדְעֵי שְׂמֵךְ כִּי לֹא־עֹזְבֹת ז
 דְּרִשְׁיֶךָ יְהוָה: זָמְרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בְּעַמִּים עַל־לוֹתֵינוּ: כִּי־ ע
 עָנִים דְּרִשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא־שָׁכַח צַעֲקַת עֲנִיִּים: חֲנַנְנִי יְהוָה רְאֵה י
 עָנִי מִשְׁנְאֵי מְרוֹמְמֵי מִשְׁעַר־יְמוֹת: לְמַעַן אֲסַפְּדָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ ט
 בְּשִׁעְרֵי בֵּת־צִיּוֹן אֲגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ: טִבְעוּ גּוֹיִם בְּשַׁחַת עֲשׂוּ ט
 בְּרִשְׁת־זוֹטְמָנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם: נוֹדַע | יְהוָה מִשְׁפַּט עֲשָׂה בְּפַעַל י
 כְּפִיו נֹקֵשׁ דְּשַׁע הַגִּיּוֹן סִלָּה: יִשׁוּבוּ רְשָׁעִים לְשִׁאוּלָה כָּל־גּוֹיִם י
 שִׁכְחֵי אֱלֹהִים: כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן תְּקוֹת עֲנִיִּים תֵּאבֹד ט

אודה ה'
בכל לבי

שיר תודה של מי שניצל מאויביו וניצח, והוא שב ומתפלל כי ה' יושיע אותו גם בעתיד מאויבים אחרים.

המזמור כתוב ברובו בלשון יחיד, ויש בו גם דברי לקח והוראה לאחרים. כמו מזמורים רבים מסוגו הוא מסודר בסדר אלפביתי; אמנם הוא מכיל רק חלק מן האותיות, וגם זאת - לא תמיד בתחילתו של כל פסוק, אלא בדילוג של פסוקים אחרים.

ביאור | פרק ט א לְמַנְצַח עַל מוֹת לִבְּן, שמו של שיר או אות למנצח, ואולי זהו שמו של אויב שמת, מזמור תודה לה' - לְדָוִד.

ב אֹדֶה לה' בְּכָל לִבִּי, אֲסַפְּדָה כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ, אֲשַׁמְּחָה וְאֶעֱלֶצָה, אעלוז

אנחנו יודעים עליו ממקומות אחרים. ויש מפרשים שעל-מות-לבן הוא שמו של שיר שהיה ידוע להם, כאות למנצח שיש לשיר מזמור זה באותו ניגון. (ראו רש"י, רלב"ע ומלבי"ם).

למנצח על מות לבן רוב המפרשים מסבירים שלבן אין פירושו בן, בפרט לא הבן של דוד המלך, שהרי מזמור זה בכללותו הוא מזמור תודה, ובוודאי איננו קינה או בקשה. יש סברו שאולי זה שמו של אדם, מצביא או מלך אויב, שאין

מרוב שמחה בך, אֶזְמְרָה לְשִׁמְךָ, עֲלִיּוֹן, ד' בְּשׁוֹב אוֹיְבֵי, כשאוֹיְבֵי נסוגו אַחֲרָי, יִכְשְׁלוּ וַיֵּאבְדוּ מִפְּנֵיךָ. ה' הם נחלו תבוסה בִּי, כאשר עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְיָדֵינִי, וכשעמדתי בדין, דנת אותם לכף חובה. וְשִׁבְתָּ לְכַסֵּא המִשְׁפָּט של המלך, שׁוֹפֵט הצֶדֶק. ו' גְּעַרְתָּ בְּגוֹיִם, ומשמעה של גערה זו – אֲבֹדֶת רָשָׁע, עד כדי כך ששָׁמַם מַחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד. ז' חילות האֹיִב תָּמוּ, הושמדו, ומה שנשאר אחריהם הוא רק חֲרָבוֹת לַנֶּצַח, וְעָרִים שֶׁנִּתְשָׁתָּה, עקרת אֲבָד וְזָרָם הָמָה. אפילו זיכרון לא נשאר מהם. ח' וכנגד כל אלה הנעלמים והנשכחים, ה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב, בּוֹנֵן, הקים לְמִשְׁפָּט את בְּסֹאֵן, מלכותו ומשפטו, ט' וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּיבֵל בְּצֶדֶק, יָדִין את הַלְּאֻמִּים בְּמִישְׁרֵי. י' וַיְהִי ה' מִשְׁגָּב, מעוז ומפלט לְדָךְ, לעני, מִשְׁגָּב לְעֵתוֹת, לזמנים שהמסכנים נמצאים בְּצָרָה. יא' וַיִּבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שִׁמְךָ, היודעים ומכירים במציאותך, ה', ולכן גם נקשרים אליך, בִּי לֹא עֲזַבְתָּ את דְּרִשְׁיֶךָ, אלה המבקשים אותך והחפצים בך, ה'.

יב' זָמְרוּ לָהּ, יֵשֵׁב, היושבים בצִיּוֹן; הִגִּידוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתַי, מעשיו. ספרו כיצד הצילכם מצרה והושיע אתכם. יג' בִּי הַלּוֹא ה' שהוא דִּישׁ, תובע את הַדָּמִים של הנקיים שנשפכו, אוֹתָם זָכַר, שהרי הוא יודע מיהו הרע ומיהו הטוב, וְלֹא שָׁכַח צַעֲקַת עַנְיִים, אלה הנוהגים כראוי ומצניעים את עצמם.

יד' חָנַנְנִי, חנני, רחם עלי, ה', רֵאֵה עֲנִי, סבלי מִשְׁנְאֵי; מְרוֹמְמִי, אתה המרים, המרחיק אותי מִשְׁעָרֵי מוֹת, טו' לְמַעַן אֶסְפְּרָה – כשאראה בישועה – את כָּל תְּהִלָּתֶיךָ; בְּשִׁעָרֵי בַת צִיּוֹן, המקומות ההומים והמרכזיים של העיר אֲגִילָהּ, אשמח ואספר בִּישׁוּעָתֶךָ.

טז' ולעומתי טָבַעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת, בבור שעָשׂוּ לאחרים, בְּרִשָׁת, במלכות זו, אשר טָמְנָו, בה נִלְכְּדָה רִגְלָם. יז' נוֹדַע ה', כאשר מִשְׁפָּט עָשָׂה בעולם, כשִׁבְפָּעַל בְּפִי נֹקֵשׁ, נלכד הַרְשָׁע. זהו הַגִּיּוֹן, דבר שיש להגות ולדבר בו. או: נעימה, המיה – סימן למנגן. סְלָה, גם זה סימן מוסיקלי, או: אכן.

יח' יֵשׁוּבוּ, ילכו רְשָׁעִים לְשֹׂאֵלָה. הרשעים הם יצורי שאול היוצאים ממנו אל העולם שלנו וצריכים לחזור לשם. וכן כָּל גוֹיִם שִׁכְחִי, השוכחים את אֱלֹהֵים. יט' ולעומת זאת – בִּי לֹא לַנֶּצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן, עני, הנראה עזוב, אך בסופו של דבר ה' יפנה אליו, וּתְקוֹת עַנְיִים לֹא תֵאבְדוּ לְעֶד.

לְעֵד: קוֹמָה יְהוָה אֶל-יַעֲזֹ אֲנוּשׁ יִשְׁפְּטוּ גוֹיִם עַל-פְּנֵיךָ: שִׁיתָה יְהוָה וּמוֹדָה לָהֶם יִדְעוּ גוֹיִם אֲנוּשׁ הִמָּה סְלָה:

ב לחודש
 י לְמָה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרַחֵק תַּעֲלִים לְעֵתוֹת בְּצָרָה: בְּגֵאוֹת רָשָׁע
 יד יִדְלַק עָנִי יִתְפָּשׂוּ וּבְמִזְמוֹת זֶו חֲשָׁבוּ: כִּי-הִלֵּל רָשָׁע עַל-תַּאֲוֹת ג
 ט נַפְשׁוֹ וּבִצְעַת בִּירְךְ נָאִץ וְיְהוָה: רָשָׁע כָּגִבָּה אָפוּ בַל-יִדְרֹשׁ אֵין ד
 ח אֱלֹהִים כָּל-מִזְמוֹתָיו: יִחִילוּ דְרָכָו וּבְכָל-עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ ה
 טו מִנְגִדָּו כָּל-צֹדְרָיו יִפִּיחַ בָּהֶם: אָמַר בְּלִבּוֹ בַל-אֶמּוּט לְדֹר וָדֹר ו
 יז אֲשֶׁר לֹא-בָרַע: אֱלֹהֵי וְפִיהוּ מָלֵא וּמִדְמוֹת וְתַךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמַל ז
 יח וְאָוֶן: יֵשֵׁב וּבְמֵאֲרֵב חֲצִירִים בְּמִסְתָּרִים יִהְרַג נְקִי עֵינָיו לְחִלְכָּה ח
 כ יִצְפְּנוּ: יֶאֱרָב בְּמִסְתָּר וּכְאֲרִיֶּה בְסִפָּה יֶאֱרָב לְחֲטוֹף עָנִי יִחֲטֹף עָנִי ט
 כג בְּמִשְׁכּוֹ בְרִשְׁתּוֹ: וּדְכָה יִשָּׁח וְנִפְלַ בְּעֵצוֹמָיו חֲלֻכָאִים: אָמַר בְּלִבּוֹ י
 כד שָׂכַח אֵל הַסֵּתִיר פָּנָיו בַּל-דָּאָה לְנַצַּח: קוֹמָה יְהוָה אֵל נִשְׂא יָדֶיךָ י
 כה אֶל-תִּשְׁכַּח עֲנִיִּים: עַל-מָה וּנָאִץ רָשָׁע וְאֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא י
 עֲנִיִּים

יְדָה | חַל כָּאִים

ביאור | קומה, התגלה, ה', ואז אל יעז, יעז פניו אנוש. אין לאנשים עזי מצח עמידה כאשר תתגלה בעולם, כאשר ישפטו גוים על פניך, לפניך. כא שיתה, שים, ה', מודה, פחד, או: חיתוך, גזרה להם, ואז ידעו גוים שבעצם אנוש המה. בזמן שכוחם גובר, הם חושבים שהם חסינים מכל פגע. מוטב שידעו כי אין הם אלא בני אדם, ויש קצבה לכוחם ולחיייהם. ובמשמעות נוספת: ידעו את חולשתם וחוליים האנוש. סלה.

למה... בתפילה זו המשורר מתרעם על שלטונם של הרשעים בעולם.

פרק י א למה, ה', תעמד ברחוק, ממרחק, כאילו אינך בתוכנו, תעלים את נוכחותך לעתות בצרה, בזמני מצוקתנו?! ב בגאות רשע, בגסות רוחו ידלק, ירדוף אחר עני, יתפשו העניים במזמות זו חשבו, אשר חושבים עליהם הרשעים.

ג כי הלל, כאשר מהלל, כביכול, הרשע אותך, ה', הרי זה רק על תאות

נִפְשׁוּ הרעה, וּבִצְעָה, הגזלן כשִׁבְרָךְ אותך, ° בעצם נֶאֱחָץ ה', שהרי באמת אין בתפיסת עולמו אלוקים. ד הרָשָׁע, כְּגִבְהַ אַפּוֹ, כגודל כעסו, או: כפי המידה שהוא מגביה את עצמו, בְּלִ יְדִרְשׁ, איננו מחפש וגם לא ימצא את הקדוש ברוך הוא, שהרי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל מְזֻמּוֹתָיו. בכל תכניותיו של הרשע אין אף מחשבה על נוכחותו של ה' בעולם ועל השגחתו ומשפטו.

ה יחילו, יעשו חיל, יצליחו דְרָכּוֹ של הרשע בְּכָל עֵת, זה שמרום מְשַׁפְּטִיךְ, משפטיך שבמרום הם מְנַגְּדוּ ואינם נוגעים בו כלל, הוא זוכה אף בדין שמים ואת כָּל צוּרְיוֹ – יִפִּיחַ, ישיב רוח בָּהֶם.¹⁰ הרשע ברוח פיו מפיץ את כל אויביו. ו ולאור הצלחתו אָמַר הרשע בְּלִבּוֹ: "בְּלִ אָמוּט. דבר לא ימוטט אותי. אתקיים לְדֹר וְדֹר, לדורי דורות אֲשֶׁר לֹא, שלא ברע". ז אֱלֹהִים, בקללות פִּיהוּ מְלֵא, ומְרֻמּוֹת וְתַנְךְ, תככים תַּחַת לְשׁוֹנוֹ, דברי פיו הם עֲמֵל וְאֵוֹן, חטאים ועוולות, כזב ושקר.¹¹ וזוהי דרך פעולתו של הרשע: ח יֵשֵׁב בְּמֵאֲרֵב בַּחֲצֵרִים, מקומות בלתי מוגנים, בְּמִסְתָּרִים יִהְרֹג נְקִי, עֵינָיו לְחִלְכָה, למסכן יִצְפְּנוּ, שכן הוא מנסה לתפוס אותו כדי להשמידו. ט יֶאֱרֵב הרשע בְּמִסְתָּר, בְּאֲרִיֶה האורב לטרפו בְּסִפְהָ, בתוך הסבך שלו, יֶאֱרֵב לַחֲטוּף עָנִי, ויחטוף עָנִי בְּמִשְׁכּוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, על ידי משיכה ברשת הציידים. הרשע מרמה ויוצר מכשולים להפיל בהם את החלשים שבסביבתו. י יִדְבֶּה, יישבר יִשְׁחַח, ישקע, וְנִפְלַ בְּעֵצוּמָיו, ונפל בעצמתו של הרשע חֵל כְּאִים, ממון העניים, או – לפי הכתיב: תתכופף קומתם ונפלו האומללים. יא אָמַר הרשע בְּלִבּוֹ: "שָׁכַח אֵל את המציאות שלנו, הִסְתִּיר פָּנָיו, אין הוא מתגלה בעולמו, בְּלִ רָאָה לְנִצָּח, הוא לעולם לא יראה אותי, ואוכל לפעול בעולם כרצוני".

וכאן מבקש המשורר: יב קוֹמֵה, ה'; אֵל, נִשְׂא יָדְךָ, גלה את כוחך; אֵל תִּשְׁכַּח עֲנָוִים. יג כי על מָה, למה נֶאֱחָץ רָשָׁע אֱלֹהִים! – משום שאָמַר בְּלִבּוֹ: "לֹא תִדְרֹשׁ. אתה, ה', אינך מחפש, אין אתה מתעניין בבני

יֶאֱרֵב בְּמִסְתָּר
בְּאֲרִיֶה בְּסִפְהָ
יֶאֱרֵב לַחֲטוּף

תְּדַרְשׁ: רֵאֲתָהּ כִּי־אֵתָהּ | עֲמַל וְכַעַס | תַּבִּיט לְתֵת בְּיַדְךָ עֲלֶיךָ יד
 יַעֲזֹב חֲלֻכָהּ יִתּוֹם אֵתָהּ | הֵייתָ עֹזֵר: שְׁבֹר זְרוּעַ רִשְׁעֵי זְרוּעַ תִּדְרוֹשׁ-ט
 רִשְׁעוֹ בַל־תִּמְצָא: יְהוּה מֶלֶךְ עוֹלָם וְעַד אֲבָדוּ גוֹיִם מֵאֲרָצוֹ: טז
 תִּצְאֹת עֲנָוִים שְׂמֵעֶתָ יְהוּה תִּכְיֶן לִפְסֵי תִקְשִׁיב אֲזַנְךָ: לְשֹׁפֵט יִתּוֹם יז
 וְדָךְ בַּל־יִוְסִיף עוֹד לְעֶרְץ אֲנוּשׁ מִן־הָאָרֶץ:

גוֹדֵי לְמַנְצֵחַ לְדָוִד בִּיהוּה | חֲסִיתִי אֵיךְ תִּאֲמָרוּ לְנַפְשִׁי נֹדוּ הֲרַכְסֵם * יא
 צַפּוֹד: כִּי הִנֵּה הֲרִשְׁעִים יִדְרֹכֹן קִשְׁתָּ בּוֹנְנֵנו חֲצֵם עַל־יַתֵּד לִירוֹת ב
 בְּמוֹ־אֶפֶל לְיִשְׂרָאֵל: כִּי הִשְׁתּוֹת יִהְרָסוּן צְדִיק מִדֶּ־פֶּעַל: יְהוּה ג
 וּבְהִיבֵל קִדְשׁוֹ יְהוּה בְּשָׁמַיִם כָּסֹא עֵינָיו יַחֲזוּ עַפְעַפְיוֹ יִבְחָנוּ בְּנֵי
 אָדָם: יְהוּה צְדִיק יִבְחֶן וְרִשְׁעֵי וְאֹהֲבֵי חֲמָס שִׁנְאָה נַפְשׁוֹ: יִמְטֵר ד
 ב עַל־רִשְׁעִים פְּחִים אֵשׁ וּגְפָרִית וְרוּחַ זֶלְעָפוֹת מִנֵּת פּוֹסֵם: כִּי ז
 צְדִיק יְהוּה צְדָקוֹת אֹהֲבֵי יִשְׂרָאֵל יַחֲזוּ פָּנֵמוֹ:

לְמַנְצֵחַ עַל־הַשְּׂמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד: הוֹשִׁיעָה יְהוּה כִּי־גִמַּר חֶסֶד * יב
 כִּי־פָסוּ אֲמוֹנִים מִבְּנֵי אָדָם: שׂוֹא | יִדְבְּרוּ אִישׁ אֶת־דַּעְהוֹ שִׁפְתָּ ג

ביאור | האדם". העולם נראה לו כהפקר. יד לאמתו של דבר ראתה זאת. כי אכן, אתה עמל וכעס תביט. אתה מתבונן ורואה את העוולות והכעס שבעולם כדי לתת גמול בידך, בעצמך. עליך יעזב, יישען החלכה, המסכן, את היתום אתה היית עוזר מאז. טו ולכן – שבֹר זְרוּעַ, כוחו של הרשע, ובכך האיש הרע אם תדרוש, תחפש את רשעו – בל תמצא. ומסיים בדבר טוב: טז ה' הוא מֶלֶךְ לעולם ועד, וכאשר יגלה ה' את מלכותו, אבדו גוים, עמים רשעים מארצו. יז אז את תצאות, משאלתם של עננים שמעתי ה', תכין, תחזק, או: תכוון את לִפְסֵי, ותקשיב אֲזַנְךָ לתפילתם, יח לְשֹׁפֵט יִתּוֹם וְדָךְ, מדוכא, בל יוסיף עוד הרע שבעולם לְעֶרְץ, לשובור ולהשמיד אנוש, אנשים, בעיקר חלשים מן הארץ.

גם שיר זה מושר מתוך התבוננות על הרשע שבעולם. הרשעים מתנהלים ללא מעצורים ואינם יודעים כי ה' משיגה ושולט בעולם.

בה' חסיתי

פרק יא * לְמַנְצֵחַ, העומד בראש המנגנים, לְדָוִד.

בְּה' ולא באחר חֶסֶתִי, אני חוסה. אֵיךְ תֹאמְרוּ לְנַפְשִׁי, אֵלֵי: "נֹדֵד, בָּרַח אֶל הָרְכָם, הֵרֵר, שֵׁם מִקוֹמְךָ, צְפוֹר"?! הַסְתַּלַּק מִכָּאן אֵתָּה וְחִבְרוּתְךָ.

ב כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרֹכֶנּוּ, מוֹתָחִים קָשָׁת וּמִתְכַּוְּנִים לִירִיָּה, פּוֹנְנִי, מֵיִצְבֵּימ, מִכּוּוֹנִים בְּמִקוֹם הַמֵּתָאִים אֵת חֶצֶם עַל הֵיטֵר, מִיִּתֵר הַקֶּשֶׁת כְּדִי לִירוֹת בְּמוֹ אֶפְלָל, בְּחוּשֶׁךְ לְיִשְׂרָאֵל לֵב. ג כִּי, כֹּאשֶׁר הַשָּׁתוֹת, הַיְסוּדוֹת הַמוֹסְרִיִּים אוֹ הַחִבְרֵתִיִּים יִהְרָסוּן – צְדִיק מֶה פֶּעַל?! מֶה מִשְׁמַעוֹת יֵשׁ לְפַעוּלוֹת הַצְדִּיק בְּמִקוֹם שִׁיְסוּדוֹתָיו הַרוֹסִים!?

אֲכֹן יֵשׁ מִקוֹם לְהַתְּבוֹנְנוֹת אַחֲרֵת, מִלֵּאָה תְּקוּוּה וּבִיטְחוֹן: ד הֵרִי ה' שׁוֹכֵן בְּהֵיבֵל קֶדְשׁוֹ וְלֹא הַסְתַּלַּק מִמִּקוֹמוֹ. ה', בְּשָׂמִים נִיִּצֵּב כְּסֹאֵו. הוּא מוֹלֵךְ וְשׁוֹפֵט אֵת עוֹלְמוֹ. עֵינָיו יִחְזוּ, יִרְאוּ אֵת כָּל הַמִּתְרַחֵשׁ, עֲפַעְפְּיוֹ יִבְחֶנּוּ בְּנֵי אָדָם. ו ה' צְדִיק יִבְחֶן, שֵׁם לֵב אֵלָיו, וְגַם: מִבִּיא אוֹתוֹ בְּנִיסוּיִן כְּדִי לְהוֹצִיא לְאוֹר אֵת צְדָקוֹ,¹² וְאֵת הָרָשָׁע וְאֵהֵב חָמָס שְׁנֵאָה נַפְשׁוֹ. ו יִמְטֵר עַל רְשָׁעִים פְּחִים, פְּחִמִּים, אֶשׁ וְגִפְרִית וְרוּחַ זֵלַעְפוֹת, סַעֲרָה מִשְׁתּוֹלֶלֶת הִיא מְנַת פּוֹסָם, חִלְקָם שֶׁל הַרְשָׁעִים.

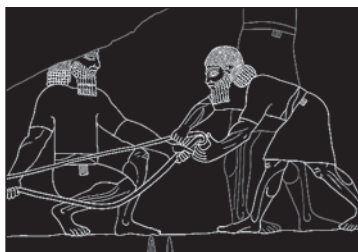
ז כִּי צְדִיק ה' וְלֹכֵן צְדָקוֹת אֵהֵב; יִשֶׁר הוּא, וְאוֹתוֹ יִחְזוּ יִרְאוּ פְּנֵימוֹ – פְּנֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַלֵּב. או: אֵת הַיִּשָּׁר יִרְאוּ פְּנֵי ה'.

הושיעה ה' כִּי גָמַר חֶסֶד

אף מזמור זה מתאר את הרשע המתגבר בעולם, ובו תפילה שה' יושיע את ההולכים בדרך הטוב.

פרק יב א לְמַנְצֵחַ עַל הַשְּׂמִינִית, כִּלֵּי נְגִינָה, אוֹלֵי בַעַל שְׂמוֹנָה מִיִּתְרִים. או: צִיּוֹן לְנַעֲיִמָה שְׂמִינִית מִתּוֹךְ הַמְּנַגִּינוֹת שֶׁהוֹפְקוּ מֵהַכֵּלִי, מְזֻמֹּר לְדוֹד. ב הוֹשִׁיעָה, ה', כִּי גָמַר, אֲבַד חֶסֶד, כִּי פָּסוּ, אֲפָסוּ אַמּוֹנִים, דְּבָרֵי אֲמַת, אֲבַד הָאֲמוֹן מִבְּנֵי אָדָם. ג רַק שׁוֹא יִדְבְּרוּ אִישׁ אֵת רַעְהוֹ. אֵינִי מִמַּשׁ בְּשִׁיחַתָּם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם וּבַהֲבַטְחוֹתֵיהֶם. שְׁפַת חִלְקוֹת, חֲנוּפָה בְּלֵב

מימין:
נודי הרקם צפור
משמאל:
חיילים אשורים
דורכים קשת
ומכוונים אותה
מתוך תבליט אשורי
המאה ה-7 לפנה"ס

חִלְקוֹת בְּלֵב וְלֵב יִדְבְּרוּ: יִכְרַת יְהוָה כָּל־שִׁפְתַי חִלְקוֹת לְשׁוֹן ד
מִדְּבַרְת גְּדִלוֹת: אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שִׁפְתֵינוּ אֲתָנוּ מִי ה
אֲדוֹן לָנוּ: מִשׁוֹד עֲנִיִּים מֵאֲנַקַת אֲבִיוֹנִים עֲתָה אֲקוּם יֹאמֶר יְהוָה ו
אֲשִׁית בְּיִשְׁע יִפְיַח לוֹ: אֲמָרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צְרוּף ז
בַּעֲלִיל לְאָרֶץ מְזֻקָק שִׁבְעָתַיִם: אֲתָה־יְהוָה תִּשְׁמָרְם תִּצְרְנוּ ׀ ח
מִן־הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם: סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכוּן כְּדָם זֹלַת לִבְנֵי אָדָם: ט
לְמַנְצִיחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: עַד־אָנָּה יְהוָה תִּשְׁכַּחַנִּי נֶצַח עַד־אָנָּה ׀ יג
תִּסְתִּיר אֶת־פְּנִיךָ מִמֶּנִּי: עַד־אָנָּה אֲשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יִגְזֹן בְּלִבִּי ג
יִזְמַם עַד־אָנָּה ׀ ירום אֵיבִי עָלַי: הִבִּיטָה עֲנִנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַאֲיִרָה ד
עֵינַי פֶּן־אִישָׁן הַמּוֹת: פֶּן־יֹאמֶר אֵיבִי יִכְלֹתֵנוּ צָרִי יִגְלוּ כִּי אֲמוּט: ה
וְאֵנִי ׀ בַּחֲסֶדְךָ בְּטַחַתִּי יִגַּל לִבִּי בִישׁוּעַתְךָ אֲשִׁירָה לִיְהוָה כִּי גָמַל ו
עָלַי:

לְמַנְצִיחַ לְדָוִד אָמַר נִבְּל בְּלָבוּ אֵין אֱלֹהִים הַשְׁחִיתוּ הַתְּעִיבוּ ׀ יד
עָלִילָה אֵין עֵשֶׂה־טוֹב: יְהוָה מִשְׁמִיִם הַשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם ב
לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁפִּיל דִּוְשׁ אֶת־אֱלֹהִים: הַפֵּל סֶד יִתְדוּ נְאֻלְחוּ ג
אֵין עֵשֶׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד: הֲלֹא יִדְעוּ כָּל־פְּעָלַי אֲוֹן אֲכַלִּי עַמִּי ד

ביאור ׀ וְלֵב, אחד בפה ואחד בלב יִדְבְּרוּ. את מה שאדם מחזיק בלבו פנימה אין הוא אומר, ומה שהוא אומר אין הוא חושב.

המשורר מבקש: ד יִכְרַת ה' כָּל שִׁפְתַי חִלְקוֹת, ולשון שמדְבַרְת גְּדִלוֹת. השיחות הללו הן מצד אחד דברי חנופה למי שבידם כוח, ומצד שני דברי התפארות כנגד החלשים. ה אֲשֶׁר, כי אָמְרוּ בעלי השפתיים והלשון הללו: "לְלִשְׁנֵנוּ, את לשוננו נִגְבִּיר, נחזק. או: נעצים את עצמנו בכוח לשוננו; שִׁפְתֵינוּ אֲתָנוּ, ברשותנו, ואנחנו יכולים לרמות ולאיים ככל שנרצה. מי אֲדוֹן לָנוּ?!". כנגדם באים תפילה ואיחול: ו ה' לא יישא זאת לאורך זמן מחמת שִׁד עֲנִיִּים, מֵאֲנַקַת אֲבִיוֹנִים, "עֲתָה אֲקוּם ואתגלה" – יֹאמֶר ה', "אֲשִׁית, אעשה בְּיִשְׁע, בישועה, אושיע" – יִפְיַח, ידבר לו. או: יִפְיַח לוֹ – יופיע הישע לעני, ז שכן אֲמָרוֹת ה' המבטיחות את גילוי הצדק ומפלת הרשעים, הן אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צְרוּף בַּעֲלִיל,

בתנור להתכת מתכות, או: נקי בבירור לעיני כל הארץ, מִזְקָק שְׁבַעֲתַיִם, זיקוק אחר זיקוק. דברי ה' נקיים ומושלמים לחלוטין.
 אֶתְּהָ, ה', תִּשְׁמְרֶם – את כל המסכנים הנפגעים, תִּצְרְנוּ, תשמור את העני העשוק והפגוע מן הדור ז, הזה לְעוֹלָם. כ כאשר בפועל עדיין סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכוּן, בָּרָם, בשעה שמגביהה עצמה הזלות, השפלות, או: הזלזול והבוז לְבִנֵי אָדָם.

עד אנה

ושוב מזמור תחינה של מי שנתון במצוקת חיים, ונראה לו שה' מסתיר פניו ממנו.

פרק יג א לְמַנְצִיחַ, מִזְמוֹר לְדָוִד.
 ב עַד אָנֹכָה, מתי, ה', תִּשְׁכַּחַנִּי נַצַּח? נראה לי שאתה שוכח אותי לעולם.
 עַד אָנֹכָה תִּסְתִּיר אֶת פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי?
 ג עַד אָנֹכָה אֲשִׁית, אשים יַעֲזוֹת בְּנַפְשִׁי, תחבולות להימלט על נפשי? עד אנה ישכון הַיְגוֹן בְּלִבִּי יוֹמָם, כל הימים?¹³ נוכח המציאות מחשבותי אינן מאפשרות לי כלל לשמוח.
 עַד אָנֹכָה יָרוּם אֵיבֵי עָלְי?
 ד הַבֵּיטָה וַעֲנֵנִי, ה' אֱלֹהֵי, הַאִירָה עֵינֵי לַמְּצוּא דֶרֶךְ יְשׁוּעָה פֶּן, שמא אין לי עצה אלא אִישׁוֹן הַמּוֹת, לישון שנת מוות. ה פֶּן יֹאמְרוּ אֵיבֵי: "יִכְלְתִינוּ, ניצחתי אותו", פֶּן צָרִי יִגְלוּ, ישמחו בִּי, כאשר אָמוּט, אתמוטט.
 ו וַאֲנִי – על כל מצוקותי וסכנותי – בַּחֲסֶדְךָ בְּטַחְתִּי. חסדך הוא המשען היחיד שלי, עד כדי שִׁיגַל לְבִי בַתְּקוּוּהָ לִישׁוּעָתְךָ.
 ז אֲשִׁירָה לְה' בִּי גִמְלַל עָלַי נִתַּן לִי אֶת מִתְנַת יְשׁוּעָתוֹ.

אמר נבל בלבו

גם נושאו של המזמור הזה הוא הרשעים שאינם מאמינים בה' וממלאים את העולם רשע.¹⁴

פרק יד א לְמַנְצִיחַ, לְדָוִד.
 אָמַר נָבֵל, איש רע, גס ויהיר בְּלִבּוֹ: "אֵין אֱלֹהִים". הרשעים שאינם מתחשבים כלל במציאות ה' הִשְׁחִיתוּ, הִתְעִיבוּ עָלֵיךָ, עשו מעשים מתועבים, אֵין מֵהֶם עֲשֵׂה טוֹב.
 ב ה' מְשַׁמֵּם הַשְּׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ בָּאָרֶץ מִשְׁכִּיל, מתבונן שֹׁדֵדֵשׁ אֶת אֱלֹהִים. ג וראה שֶׁהַכֹּל סָר, פנה, חדל, יִחַדּוּ נֶאֱלָחוּ, כולם נטמאו, נזדהמו. אֵין עֲשֵׂה טוֹב,
 אֵין גַּם, אפילו אָחַד.
 ד הָאֵם לֹא יִדְעוּ כָּל אוֹתָם פְּעֵלֵי אֹן, הסומכים על היעדרו כביכול של

אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרְאוּ: שָׁם | פָּתְחוּ פֶּהּ כִּי־אֱלֹהִים בְּדוֹר ה'
 צְדִיק: עֲצַת־עַנִּי תְבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֶהוּ: מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת |
 יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שָׁבוֹת עִמּוֹ יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל:
 מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־יִגּוֹר בְּאַהֲלֶיךָ מִי־יִשְׁפֹּן בְּהַר קְדוֹשְׁךָ: הוֹלֵךְ טו
 תָּמִים וּפְעֵל צְדָק וּדְבַר אֱמֶת בְּלִבּוֹ: לֹא־דָגַל | וְעַל־לִשְׁנוֹ לֹא־
 עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחִרְפָּה לֹא־נִשְׂאָ עַל־קִרְבּוֹ: נְבֻזָה | וּבְעֵינָיו
 נִמְאָס וְאֶת־יְרֵאֵי יְהוָה יִכְבֵּד נִשְׁבַּע לְהִרְעֵ וְלֹא יִמַר: פִּסְפוֹ | וְלֹא־
 נָתַן בְּנִשְׁךְ וּשְׂחָד עַל־נַקְי לֹא־לָקַח עִשָׂה אֱלֹה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:
 מִכְתָּם לְדָוִד שְׁמַרְנִי אֵל כִּי־חִסִּיתִי בְךָ: אִמְרַת לִיהוָה אֲדַנִּי אַתָּה טז
 טוֹבֹתַי בַּל־עָלִיךָ: לְקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בְּאָרְץ הַמָּדָה וְאֲדִירַי כָּל־חִפְצֵי־י
 בָּם: יִרְבוּ עֲצֻבוֹתַם אַחַר מְהֵרוּ בַּל־אֲסִיךְ נִסְפִיָּהֶם מִדָּם וּבַל־
 ד

ביאור | ה' מן העולם, אותם אכלי עמי, שאכלו אותו כמו שאוכלים לחם, אלו שאת ה' לא קראו בשום מקרה!?! ה' הרי עליהם לדעת כי שם - במקום או בזמן אחר¹⁵ פתחו הכול פחד, כי, כאשר אלהים מגלה את נוכחותו בדור צדיק, ו' ואז מעצת, ממחשבתכם להרע לעני תבישו, תתאכזבו. עצתכם לא תצלח כי אמנם אין לעני כל מחסה מופך, אבל ה' הוא מחסהו.

המשורר שתיאר מצב מצוקה, כאשר ה' נסתר מן העולם ומתודעתם של בני אדם, ומחסה העניים אינו נראה, מסיים בתפילה: ' מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, בְּשׁוּב ה' שָׁבוֹת עִמּוֹ, כאשר ישיב אותם ויושיבם לבטח - אז יִגַּל יַעֲקֹב הַדֵּל,¹⁶ יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל.

הרחבות

שמות טו,א-ב). ושמה כינוי זה מבטא את חשיבותו המיוחדת של המזמור, מלשון 'כתם' - זהב. (ראו ראב"ע). בהמשך הספר מופיעה קבוצת מזמורים שכוננו 'מכתם' (פרקים נו-ס), שכולם נושאים אופי אישי ומרגש של אדם המביע קרבת אלוקים עזה הגוברת על מצוקתו הקיומית.

אחת-עשרה מצוות כלליות שבמזמור 'מי יגור באהלך' נתפסות בגמרא (מכות כד ע"א) כתמצית מצוות התורה. אין מדובר כאן בקיום המצוות, אלא בעיקר במעלותיו של אדם. האדם המתואר כאן אינו מצוין בתפילתו, בפולחנו או בהשכלתו, אלא בהלך נפשו ובמעשיו הישירים והמתוקנים.

מכתם הוא מין מזמור המאופיין במנגינתו או בצורת נגינתו. (ראו ר"י אברבנאל)

מי יגור
באהלך

תיאור תמציתי של מעלות האדם.

פרק טו * מזמור לדוד.

ה' מי יגור, מיהו זה שראוי לגור, ולו באופן זמני באהלך הנייד, ומי ישכן משכן של קבע בְּהַר קְדִשְׁךָ בביתך? מיהו זה שראוי לו להיות במחיצתו של הקדוש ברוך הוא?

אלו הם מאפייניו של איש המעלה: **הוֹלֵךְ תָּמִים**, נוהג בדרך ישרה שיש בה שלמות; ופִּעֵל צֶדֶק עם אחרים; ודִּבֵּר אֱמֶת בְּלִבּוֹ, אינו מרמה לא את עצמו ולא את הבריות. פיו ולבו שווים; **לֹא רָגַל עַל לְשׁוֹנוֹ**, איננו מרכל; **לֹא עָשָׂה לְרַעְהוּ רָעָה**; ולא זו בלבד אלא אף חֲרָפָה לֹא נִשְׂא עַל קְרֹבוֹ, דואג ששום דבר מביש לא יתגלגל על קרובו; **נְבֻזָה הוּא בְּעֵינָיו** – בעיני עצמו ונִמְאָס, איננו מכבד ומאדיר את עצמו. או: אדם נבזה מאוס הוא בעיניו; ולעומת זאת, **אֵת יְרֵאֵי ה' הוּא יִכְבֵּד**; גם אם נִשְׁבַּע לְהִרְעוּ, לעשות דבר שיגרום לעצמו סבל, הוא מקיים את נדרו **וְלֹא יִמָּר**, לא יחליף את שבועתו וינסה להתחמק; **כִּי כִסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנִשְׁךָ** ואינו נהנה מדבר אסור; **וְשָׁחַד עַל נְקִי לֹא לָקַח**, אם הוא דיין או בעל עמדה אין הוא מקבל שוחד, גם לא לטובתו של אדם נקי. עֲשֵׂה אֱלֹהִים, אדם הנוהג בכל הדרכים הטובות האלה, **לֹא יִמוּט לְעוֹלָם**, והוא שיעמוד בהיכל ה'.

שמרני אל
כי חסיתי בך

מזמור תודה לה' לאחר שהדריך את המשורר בדרך טובה, והעניק לו את האושר הנובע מן הקרבה אליו.

פרק טז * מִכְתָּם, סוג של מזמור לדוד על בחירתו היסודית – ללכת אחרי ה'.

שְׁמֶרְנִי אֵל, כִּי חָסִיתִי בְּךָ. **נַפְשִׁי, אֶמְרֵת לְה': אֲדַנִּי אֶתָּה, טוֹבָתִי בְּלִי**, אינה מוטלת עָלֶיךָ. הטובות שאני מקבל ממך מרובות לאין ערוך מצדקתי.¹⁷ או: אין אני יכול להחזיק טובה לעצמי על כך שבחרתי בך. **לְקְדוּשִׁים אֲשׁוּר בְּאַרְצֵי הַמֶּדֶה**, האנשים הקדושים, וְאֲדִירֵי הָאָרֶץ – כָּל חֲפָצָי, רצוני הוא בָּם, להצטרף אל הצדיקים והכבירים. מנגד, יש דברים שאני רוצה לנתק את עצמי מהם – **יָרִיבוּ עֲצָבוֹתַם**, עבודותיהם המייגעות, האלילים והאמונות של אותם שֶׁאַחַר מִהְרֹוּ, המירו, החליפו; אותם נמהרים ללכת אחר אל אחר;¹⁸ או: נתנו מוֹהָר, כלומר, אנשים שקנו לעצמם דבר זר, אלוהים אחרים, ודבקו בו. **בְּלִי**, לעולם לא אֶסְיֵךְ להם נִסְכֵיהֶם מִדָּם, לא נסכי יין ולא נסכי